

В. ЯЦЕНКО

З РУШНИЦЕЮ ТА ВУДКОЮ
ПО АФРИЦІ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

В. ЯЦЕНКО

З РУШНИЦЕЮ ТА ВУДКОЮ ПО АФРИЦІ

ЗА РЕДАГУВАННЯМ
М. ШАРЛЕМАНЯ

Державний науково-методологічний комітет Паркомосвіти УСРР по секції соціального виховання, дозволяє до вживання по книжозбирніх установах соцвигу

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ 1930 КИЇВ

Бібліографічний опис цього видання
вміщено в „Літопису Українського
Друку”, „Картковому реєстру”
та інших посвідчниках Української
Книжкової Палати

ПЕРЕДМОВА

Книжку: «З рушницею та вудкою по Африці» В. Яценко написав зі слів М. Растраповича, одного з учасників мисливської експедиції, що відвідала Британську Східну Африку 1911 року. До складу експедиції крім М. Растраповича — відомого київського мисливця та рибалки,увіходили ще київський архітектор В. Городецький¹ — спортсмен-стрілець світового маштабу та М. Рубінштейн. Будь-яких серйозних дослідницьких завдань експедиція не ставила перед собою. Здобували звіра та птицю здебільшого для того, щоб збільшити список здобичі, щоб поставити «рекорд», щоб прикрасити трофеями-рогами і шкірами власні мисливські кабінети. Тільки частина матеріалу потрапила до деяких музеїв Ленінграду та Києва.

Такий характер експедиції значною мірою відбився на книзі В. Яценка. Читач не багато знайде в ній матеріалу з побуту тубільців, поводження з ними «культуртрегерів» англійців та французів, не багато в ній вражінь від африканської природи. «З рушницею та вудкою по Африці» — щоденник мисливців, оповідання про те, як купка княн мандрувала та полювала по широких просторах Східної Африки, по просторах, де ще лев, носоріг та почести слон і жирафа звичайні тварини, де різні антилопи та зебри пасуться великими табунами. Малюнки, що ними ілюстровано книжку, здебільшого взято з фотографій

¹ В. Городецький надрукував про цю експедицію книгу: В джунглях Африки. Днівник охотника. Київ, 1914.

B. Городецького, кілька ілюстрацій взято з книги д-ра.
A. Bergera: *In Afrikas Wildkämmern*, Берлін 1910, що їх
знято теж в Британській Східній Африці. В нашій літературі
зовсім бракує книжок про африканську природу. Книжка
B. Яценка подає цікавий, хоч і не великий, але певний мате-
ріял, ось чому треба сподіватися, що її читатимуть із захоп-
ленням широкі кола читачів.

Редактор.

I. ГОТУЄМОСЯ ДО ЕКСПЕДИЦІЇ

Думка про африканську мисливську експедицію з'явилася в моого приятеля Г., а також і в мене задовго ще перед її здійсненням. Якось пізньої осени полювали ми з ним на качок на Дніпрі, ввечері сиділи біля багаття і я цизориком вирізував кілочка для намету. Фраза, яку я випадково тоді сказав: «А що, як ти думаєш, Владиславе, якби ми оце сиділи десь під пальмою в Африці, то напевне б там не мерзли, і я кілочка стругав би з пальми», — зародила багато думок про африканські лови і на цю тему в той пам'ятний для мене вечір ми довго розмовляли, гріючись біля вогнища.

Головною темою наших розмов після цього під час відпочинку на нашему постійному спільному полюванні, і не тільки в Європі, але й у Середній Азії, Кавказі й Сибіру, була африканська експедиція. В нашій уяві змальовувалися полювання на левів, носорогів, тропічні ліси, з їх пишною рослинністю, де кишили різні звіри й птахи, ріки, де багато було риби і крокодилів, рівнини, де паслися численні стада антилоп, жираф та інших звірів, яких нам доводилося бачити лише по звіринцях і зоологічних садках, а з полюванням на них ми були знайомі лише з літературі.

Протягом багатьох років ми мріяли про полювання в Африці, але було мало надії, що улюблена наша мрія колись таки здійсниться.

Нарешті, підо впливом оповідань тих західно-европейських мисливців, що вже скошгували полювання в Африці і з якими Г. зустрічався на стендах під час змагань, підо впливом опові-

дань графа Потоцького, і нещодавно прочитаної книги «Мое полювання в Африці» — праці колишнього президента Північно-Американських Штатів Рузельта, що проробив африканську мисливську експедицію в 1909—1910 р.р., — Г. одного разу категорично мені сказав, що він твердо вирішив організувати полювання в Африці і розпочинає здійснювати нашу мрію, хоч вона нам видалася нездійсненою.

Наступого дня після цієї заяви, зайшов я до Г., щоб з ним умовитись про подорож на якесь полювання біля Києва. Г. показав і прочитав мені декілька листів, які він понаписував до різних осіб просячи допомогти йому своїми вказівками, а також до Мисливського Бюра Тарлтона в Наїробі про існування якого він знов.

Я був певен, що наша експедиція нарешті здійсниться, бо енергія й бажання моого приятеля були такі великі, що ніщо не змогло б його спинити.

Дуже нудно тягся нам час поки дістали ми відповідь на запитання. Але, коли надійшли вони і між ними відповідь від Тарлтона — ми, не гаючись, почали лагодитися до експедиції, дбаячи, щоб забезпечити все для неї потрібне.

За кілька місяців перед від'їздом до нас прилучився ще молодий приятель Р. енергійна, повна сил людина, з великим мисливським стажем, хоч він ні разу ще не бував на таких серйозних полюваннях, які ми вже відбули з Г., ані на такому, на яке ми оце готувалися їхати. Його бажання прилучитися до товариства ми зустріли з великою радістю, але спричинило воно багато турбот і змін; Г., що майже сам-один ніс на собі ввесі тягар попереднього складання списку, або, як він казав, «кошторису» всього того, що треба було взяти з собою для експедиції, з розрахунком на двох мисливців та начальника каравану, мусів зробити новий розрахунок і переробити список усіх потрібних речей на 4 вже особи. Ми зробили все, щоб дати Р. змогу поїхати з нами. Отже наше майбутнє сафарі¹, мало складатися з трьох мисливців: Г., Р. і мене.

Знаючи, як Г. знається на мисливській зброї й кохається в ній, ми просили його взяти на себе всі турботи щодо вибору

¹ Сафарі — слово збірне: визначає воно мисливську експедицію, довгу подорож, іноді кількість людей у каравані.

зброї для нас, і він виконав це бездоганно. Зброю нашу складали експреси Голанда — калібр 500/450¹, автоматичні брав-нінги калібр 9 мм, мавзери 8 мм та 6½ мм з підзорними трубами, автоматичні дрібнокаліберні вінчестери і шротівниця і 2 калібр фірми Франкот. Патронів ми взяли стільки, щоб нам іх не забракло. Кількість звіру, яку ми могли вбити, точно вказували спеціальні дозволи, одержані за окрему плату в англійського уряду — отже ми могли приблизно вирахувати, скільки нам потрібно було патронів. Г. зробив підрахунок, маючи на увазі полювання на відкритих рівнинах, де раз-у-раз доводиться стріляти дуже здалека, і склав списки так, щоб мати достатній запас, не ризикуючи опинитися під час полювання без патронів.

Хоч патрони можна було дістати в одному з мисливських бюр в Африці, всі наші патрони замовлено було через один київський магазин в Бельгії, Америці, Німеччині, і він же й приставив їх до Гамбургу, а звідти вже його представник надіслав їх до африканського порту Кіліндіні, в спеціальних, що не пропускали вогкості, скриньках. Скрині ці зроблено з цинку, герметично заштовхані і з усіх боків обшито деревом. Отаке заштовхання скринь потрібне було тому, що інакше перевезення патронів цілий місяць на пароплаві і під час подорожів у тропіках з їхнім дуже вогким повітрям могло зле відбитися на властивостях пороху. Всі рушниці було також старанно вичищено й запаковано в цинкові скрині, також потім заштовхані як і скрині з патронами. Скрині зі зброєю були в нашому ручному багажі, що його навантажено в Неаполі.

Запакувати запаси і все потрібне для експедиції, відібрало в нас трохи не цілий місяць, не кажучи вже про час, що ми витратили, складаючи розрахунки й списки і закуповуючи речі.

У своєму приміщенні Г. віддав одну велику кімнату, і вона й обернена була на якусь пакувальню «солідної» експортної фірми. Лад тут був взірцевий і ніхто без дозволу Г. не мав права навіть доторкнутися до порозкладуваних речей, щоб не наробити бува плутанини. Пакувалося все під його власним доглядом.

¹ Калібр англійських кульних рушниць визначається в лініях: 500/450 визначає, що діаметр патрону дорівнює 5,00 лініям, кулі — 4,50 лініям. Ред.

Мені мій товариш дав серйозний обов'язок завідувати медичною частиною експедиції і я мусів багато часу витратити, щоб так упорядкувати аптеку, щоб потім не відповідати морально, коли б в потрібну хвилину забракло якогось медикаменту чи перев'язного матеріалу. Беручи до уваги вогкий клімат країни, куди ми збиралися, все, що було в аптеці, я укладав у герметичні скриньки і коробки, а плинні медикаменти зберігалися в пляшечках з притертими корками і в ампулях.

Я звернувся по допомогу до київського професора М. В. Високовича, який тоді нещодавно повернувся був з наукової експедиції в тропічні країни, і дістав від нього дуже цінні вказівки й поради. Більш як 20 годин приділив мені професор Високович, а коли я йому показав аптеку, що я її склав за його вказівками, він її похвалив. За його ж таки вказівкою було виписано із Пастерівського інституту в Парижі свіжу протизмійну сироватку. Доїхавши до Індійського океану, ми почали, як особливо радив робити проф. Високович, себе хінізувати, тобто ковтати хіну, а також впорскувати хіну під шкіру, щоб запобігти захворіти на пропасницю.

З мисливської літератури і оповідань мисливців, що бували в експедиціях по Африці, нам було відомо, що існують окремі бюра для організації експедицій, які постачають їм усе потрібне і навіть рушниці; проте ми скористалися з послуг одного з таких бюр тільки почасти на те, щоб воно підшукало нам начальника каравану, двох слідошукачів, 6 зброєносіїв, 2-х стайнічих, 4 робітників, 4 охоронників, 2 куховарів, 2 препараторів, одного провідника, 1 псаря і близько півтораста носіїв. Окрім того, бюро мало приготувати двох мулів, двох коней і двох собак. До такої великої юрби, окрім кваліфікованого персоналу, спричинялося те, що під час подорожі багаж носії переносять на головах, а англійський уряд не дозволяє одній людині нести більше, як 60 фунтів.

Щоб не витрачати зайве часу і грошей на перевіз важких та незgrabних речей, потрібних проте в мандрівці, а також, щоб ощадливіше витрачати гроші, запропонували ми бюрові дістати нам великий намет, посуд для кухні й їдалні, казани готовувати їжу для наших носіїв, духову пічку випікати хліб, ванни і багато інших речей, які купувати в Європі й перевозити до Африки

не було жодної рації, бо їх можна взяти на місці, і порівняно недорого, в тимчасове користування. Бюрові також було доручено приготувати служникам і носіям намети, харчі, фуфайки, укривала тощо. Через листування ми з'ясували також, що немає потреби запасати приладдя на препарування шкір, бо препаратори матимуть все потрібне; але це «все потрібне», як виявилося, було дуже поганого ґатунку, а тому й загинула під час повороту до Європи, щоправда невелика, частина препарованих пташиних шкірок.

З літератури ми знали, що ночі в Африці дуже довгі і тому доручили заготовити багато лихтарів і лямп, щоб освітлювати намети й табір, потрібний на це гас, запасні скельця й пальники. Не можу пригадати, що ще ми замовляли, але пригадую, що коли в Наїробі¹ привезено було на залізничну станцію все замовлене, то з цього був таки важкий та величезний вантаж; ясно було, що 150 носіїв не вистачить, щоб його перенести, й що нам треба доповнити їх аж до 200 чоловіка.

Така юрба носіїв потрібна в сафарі ще й тому, що на поворотному шляху вони несуть трофеї, здобуті на полюванні, а трофеї ці важать таки чимало.

Ми не спокусилися на зазивні реклями багатьох спортивних бюр у Лондоні і Берліні, що виключно організують експедиції до британських чи колишніх німецьких «володінь», у Східній Африці.² Послухали ми доброї поради Г. пристосувати до умов походу, що мав тривати безупинно аж вісім тижнів, той спосіб класифікувати і запаковувати харчі, який він винайшов, і не залежати від бюр щодо вибору тих чи тих продуктів, а вважаючи на наш смак і звички, вжити старого, але випробованого засобу — поперед заготовити все потрібне не на місці полювання а в Києві.

Не перслічуватиму тут докладно всього закупленого з харчів і поскладуваного в ящики, розповім тільки про засіб, ужитий, щоби заощадити час і додержувати повного ладу в коморі і в кухні. Комора складалася з 8 пар скринь з розрахунку витрати одну таку пару протягом тижня, тому й не треба було роз-

¹ Залізнична станція в Британській Східній Африці.

² Британська Східня Африка — велика англійська колонія, міститься на східному березі Африки обабіч екватора між Індійським океаном і озерами Вікторія Ньянза та Рудольфа.

паковувати всі скриньки, шукаючи того або іншого продукту, якраз зараз потрібного; і куховари, відчинивши дві чергові скрині, не переривали всієї провізії, а відразу могли знайти й взяти потрібне. Зручність такого упорядкування і пакування полягала ще в тому, що куховари могли не турбуватися й доглядати, щоб усі разом скрині з провізією прибули на місце нового табору, а мали тільки стежити за носіями, яким було доручено дві чергові скрині, щоб ті не відставали від них і прибували на місце зупинки разом з ними, щоб вони могли, не затримуючи обідів та сніданків, зараз же братися до своїх куховарських обов'язків.

Скрині для провізії, щоб були легші, зроблено з дикту, міцно збито цвяхами, стягнено дротом, запльомбовано й замкнено на замок.

Чимало часу ми витратили на те, щоб знайти одяг, взуття й білизну. Найбільшу увагу ми звернули на взуття, бо з літератури нам було відомо багато випадків, коли мисливці в Африці намулювали собі невигідно пристосованим взуттям ноги і замість полювати, мусіли лежати в ліжку в наметі і гаяти багато часу, що такий дорогий в експедиціях.

Взуття ми замовили в Москві, за спеціальним зразком, що нам вироблено.

Чоботи взувалося на ногу, що зверху тонкої вовняної карпетки обмотувано тонкою м'якою флянелею. Флянеля ця правила сказати б за ізоляцію, бо не дозволяла опекти зжареній на соняшному промінні шкурі чобота і гарячому, як вогонь, стремені. Окрім того, флянеля чудово охороняла ногу від стирання.

На халіву ми ще одягали шкуряні або вовняні гетри.

Полотняної білизни, вважаючи на різкі хитання температури, в Африці ні в якому разі не можна вживати, щоб не застудитися, й ми вживали вовняної і флянелевої білизни, одягаючи її на фуфайки. Вовняна й флянелева білизна охороняла нас від соняшного удару, бо вовну й флянелю не так легко пропалює сонце, як полотно.

Мисливські куртки також було зроблено з легкої вовняної матерії захисного кольору, що добре допомагав обдурювати звіра.

Штани були з міцного лляного полотна захисного кольору, з понашиваними наколінниками з тієї ж таки матерії,—це, щоб захистити коліна від ударів, як ходити джунглема та підкрадатися до звіра.

Дуже потрібна частина мисливського вбррання—це ще широке пальто з м'якої матерії і непромокальна накидка.

Ми взяли з собою ще й коркові шоломи і подвійні фетрові брилі, але ми трохи не ввесь час користалися з шоломів, переважно, що шолом цей краще за бриля захищає голову і шию від соняшного проміння.

Пересуватися з одного становища до другого звичайно доводиться як раз найгорячішої пори дня; отже, щоб захиститися від палючого соняшного проміння, потрібний ще парасоль з ясної матерії.

Ось такий теплий одяг, не вважаючи на жахливу спеку, ми мусіли носити під час подорожів, щоб уникнути соняшного вдару. Тубільці, звиклі до екваторіального сонця, ходили майже без одягу і, здебільшого, навіть без брилів.

Не обтяжатиму читача докладно перераховуючи все, що ми з собою брали в експедицію, але вважаю, що треба згадати про ліжка з сітками від москітів.

За найкращий зразок ліжка вважали ми Гінтерове ліжко,—з нього ми користалися ще в наших попередніх мисливських експедиціях. Ліжко це дуже зручне саме тим, що складується, як гармонія і складене так разом з скринею, до якої щільно прикріплена, дуже легке й портативне. Скриня ж ця править за сховище для ковдри, білизни для ліжка, подушки й нансенівського футряного мішка для спання.

До ліжок прикріплені окремі складані підпори, щоб на них натягати сітки проти москітів, без яких нетубільцям аніяк спати не можна, бо можна інакше дістати від комашиних укусів пропасницю. Навіть удень, коли ми лягали в ліжко, натягали протимоскітні сітки, хоча й було страшенно душно.

Коли вже ми поверталися додому, Г. в останню ніч у Момбазі¹ спробував був лягти спати без протимоскітної сітки, і за це жорстоко розплатився, захорівши на тропічну малярію.

Усю подорож морем від Кіліндіні аж до Порт-Саїду він про-

¹. Місто недалеко від порта Кіліндіні в Британській Східній Африці.

лежав непримітний і тільки завдяки ідеальному доглядові медичного персоналу на пароплаві, як то кажуть, вичуяв. А що було б, якби кому з нас це трапилось під час полювання?

Близько року тривали оці наші підготовні роботи й лаштування, бо ми ввесь час натrapляли на такі питання, що їх треба було старанно розробити й дістати вичерпні відомості.

Ми намагалися передбачити все, що могло б пошкодити успіхові експедиції.

Мало не щодня ми збиралися обговорювати, яку з собою брати зброю, який одяг, харч та інші речі.

Наші товариши мисливці, багато хто з знайомих, знаючи наш намір їхати на полювання до Африки, допомагали нам своїми порадами; з-поміж них і відомий у нас і за кордоном знавець зброї Петро Володимирович Ланге, що між іншим, в своїй праці «Опыт исследования конструкции охотничьих ружей» докладно описав Голандів експрес, що належав Г.

Перед від'їздом нашим до Африки П. В. Ланге прохав нас взяти з собою автоматичний бравнінг калібр 9 мм і випробувати його на великому звірі. Цей тип зброї він вважав за непридатний для серйозного полювання, але, чуючи з усіх боків заперечення, і, бажаючи довести свою думку, він просив нас по повороті з полювання, подати свій висновок.

Виявилося, що автоматичний бравнінг калібр 9 мм не годиться для полювання на великого звіра; через нього в нас було кілька невдач, про які я її розповім далі.

Одержавши закордонні пашпорти й мандати від Російського Географічного Товариства й Київського Відділу «Общества разведения и размножения охотничьих и промысловых животных и правильной охоты», ми, нарешті, виїхали з Києва так, щоб 6-го листопада 1911 р. сісти в Неаполі на пароплав Східно-Африканської Німецької лінії «Кронпринц», що мав нас доставити до Кіліндіні.

ІІ. ВІД НЕАПОЛЮ ДО КІЛІНДІНІ

«Кронпринц» прибув до Неаполю точно за розписом рейсів. Так само акуратно вийшов він увечері від Неапольської пристані.

Чудова природа, гарні співи мандрівних співаків-артистів та звуки мандолін заспокоїли нас після пережитої праці та хвилювань.

«Кронпринц» був один з невеликих океанських пароплавів Східньо-Африканської Німецької Лінії, але чудово був пристосований для перевозу пасажирів.

Комфорт на цьому пароплаві був незвичайний. Адміністрація зробила все, щоб дати пасажирам якнайбільше розваг і вигод під час довгого одноманітного морського переїзду.

По каютах були м'які меблі, квіти; стіни в картинах та дзеркалах; ввечері цілий пароплав просто таки заливала електрика.

Щоранку виходила газета з своєї друкарні, друкували, крім того, метелики з відомостями про останні події в цілому світі, що їх діставали радіом.

Вдень і ввечері для розваги пасажирів організовано бувало спортивні гри.

Були окремі каюти з піяніном або роялем, а також концертова залия.

Прекрасна книгозбірня була відчинена з ранку до пізньої ночі.

Книги й журнали видавано не тільки для читання в приміщеннях бібліотеки, але їх можна було брати з собою.

Більшість книжок і журналів була чімєцькою мовою, але були й іншими мовами.

Переїзд через Середземне море пройшов для нас непомітно. Цілі дні ми обdivляли пароплав і гаяли час в розмовах.

Життя на пароплаві було визначене за розписом, наче в санаторії: о 7-й год. ранку чути було звуки ріжка, — він сповіщав, що час вже вставати; щонеділі замість цього гасла 4 оркестрові музиканти грали канту. Потім до 8-ої йшло умивання в спеціальних ванних кімнатах, яких було близько 20 на 100 пасажирів.

Умившись, пасажири збирались до їdalyni пити каву або чай, тривало це до 10 год. ранку.

Після кави або чаю майже всі вмощувалися в шезльонги¹ і милувалися морем, а хто бажав — читав газети й книги, або грав у шахи й карти.

Сніданок був великий і довгий — не менш від години. Під час сніданку й обіду грала оркестра.

Від сніданку до 6-ої години ми читали книжки й розмовляли, роблячи перерви, щоб попити чаю.

О 6-й год. був обід; треба відзначити, що обіди були дуже смачні й достатні з різноманітно складеним меню.

Подорож морем збільшує апетит і адміністрація пароплавства робила все, щоби годувати своїх пасажирів ідеально.

Після обіду молодь гуляла в різноманітні спортивні гри, в яких брали участь і дорослі. Ми також грали з ними й часто перемагали.

З-поміж наших супутників було декілька гарних піяністів, що вечорами давали нам насолоду своєю грою.

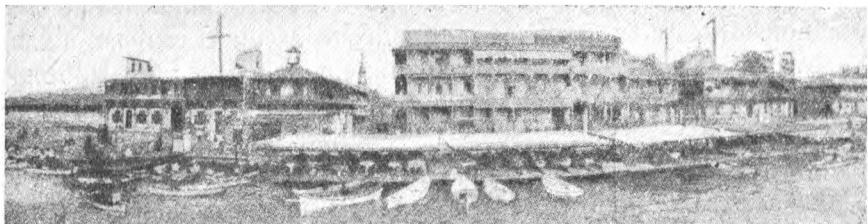
Як вечоріло і спадала спека, молодь улаштовувала танці.

Та, не вважаючи на всі ці розваги, що були на пароплаві, трохи не тритижнева подорож від Неаполю до Кіліндіні нам досить надокучила.

Ми познайомилися вперше з тропічною спекою, увіходячи в Суецький канал. Розпечений за цілий день пісок не остигає навіть після заходу сонця, а денну задуху не заступає нічна прохолода. Поки йшли каналом, я з товаришами ввесь час були на відкритій палубі, знемогаючи від спеки.

Пароплав наш дуже повільно посувався каналом, бо тсді бе-

¹ Стільці на яких можна не тільки сидіти але й лежати. В нас їх вживають у санаторіях та будинках відпочинку.

Порт-Саїд коло входу в Суецький канал.

реги його ще не були облямовані каменем і сильне хвилювання від швидкого руху розмивало б їх.

Суецький канал у деяких місцях такий вузький, що два пароплави не можуть розійтися, тому дуже часто один мусить на широкому місці чекати на того, що йде йому назустріч.

На березі каналу нема ніякої рослинності, де-не-де видко тільки в далечині самітні змарнілі пальми.

На наше щастя не було ще вітру, бо на вітрі, що несе розпеченій порох від піску — буквально не було б чим дихати.

Звістку, що незабаром ми вийдемо з каналу і недалеко вже Аден — перша й єдина зупинка за всю подорож від Неаполя до Кіліндіні — ми дуже радо зустріли, бо далі їхати в такій спецій духоті ставало неможливо.

Та, діставшися до Адену, ми були дуже розчаровані, бо з нього була просто таки розжарена піч.

Усю рослинність спалило сонце. Спека була нестерпна й дихати було важко навіть у тіні будинків і під наметами в кав'ярнях. Місто Аден нічого цікавого з себе не являє, обдивившись побіжно, ми повернулися на пароплав.

З чардака цього пароплаву я стежив у бінокль, як матроси якогось невеличкого пароплава в гавані ловили акул і на моїх очах вони спіймали величеньку рибину. Як наблизялися ми до Адену, нас вразила велика кількість акул, що йшли за пароплавом. Взагалі акули нас супроводили всю нашу подорож, але такої сили цих хижаків, як коло Адену, нам не довелося ніде бачити.

Акули йдуть звичайно за пароплавами розраховуючи на здобич. Ненажерливість в акул неймовірна. Вони хапають геть усе,

що викидається з пароплава аж до пляшок і консервних бляшанок. Я сам спостерігав в Індійському океані дуже цікаву картину, як стадо акул, коли викидали покидьки, наробило поза кормою пароплава таку метушню, що, здавалося, море кипить.

Матроси намагалися зловити їх, але линва, до якої був прив'язаний великий гак, захований у м'ясі, не вдержалася спійманої акули і обірвалася. Матроси мені пояснили, що причина цьому не в силі акули, а в швидкому русі пароплава.

За весь перехід від Адену до Кіліндіні ми не почували морського колихання й тішилися чудовою погодою. Нестерпне душне повітря, що нам просто таки не давало дихати, по виході в Індійський океан, змінилося й ми швидко відпочили від важкої подорожі Суецьким каналом і Червоним морем.

Розказуючи про всі вигоди, які адміністрація нам подавала, я забув згадати ще про одну. Виrushаючи у місячну подорож, пасажири звичайно не мали зможи взяти з собою стільки білизни, щоб її вистачило на всю подорож, міняючи тричі на день. Ми звернулися з питанням, що робити з білизною, й дістали відповідь, що на пароплаві є пральня й нема потреби брати з собою багато білизни. Ввечері забирали брудну білизну, а вранці її було вже відпрано й випросовано.

Останні дні морської подорожі були різноманітніші, бо, переходячи екватор, майже всі судна — така вже традиція — улаштовують свято.

Свято це на пароплаві «Кронпринц» було дуже добре влаштоване: найрізноманітніші змагання на призи, бали, маскаради, забави тощо.

Ми брали дуже активну участь у святі й Г., маючи мальський хист, на спогад про подорож на «Кронпринці» і перехід через екватор, намалював для всіх ста пасажирів картки меню в мисливському дусі, і викликав велике їхнє захоплення.

В Індійському океані нам пощастило дістати два примірники летючих рибок, що випадково потрапили до відчиненого люку.

Команда пароплава, знаючи, що ми їдемо в мисливську експедицію, принесла нам тих рибок. Ми зараз же їх препарували й згодом, повернувшись додому, передали одну з них, з-поміж інших трофеїв, до Академії Наук.

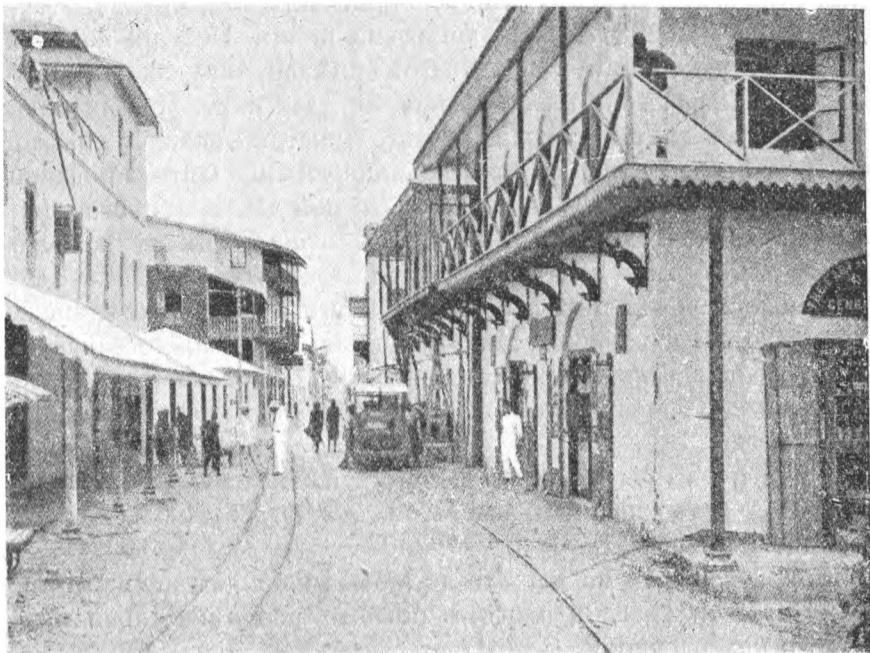
Під час нашої подорожі ми часто милувалися летючими рибами, але найбільше ми бачили їх в Індійському океані.

Є багато порід летючих риб. Завбільшкі вони не більше від 10 до 12 цалів. Що примушує їх плигати з води, — невідомо, але, здається, що це вони роблять, рятуючись від великих риб. Пролетівши близько 100 метрів, риба знов падає в воду. Летять вони звичайно не високо, всього на 5—7 метрів від води, ось чому вони так рідко потрапляють на пароплави; ті риби, що до нас потрапили, випадково влетіли до якогось відчиненого люку, невисоко над водою. Дуже цікаво відзначити, що летючі риби, якщо потрапили на судно, не роблять ніколи спроб відлетіти і це тому, що механізм для літання в них нерозчинений, а виплигають вони з води відштовхуючися у воді хвостом і пролітають певну віддаль так само, як та паперова стріла, кинена рукою в повітря.

III. КІЛІНДІНІ — МОМБАЗА

Звістку, що завтра вранці ми увійдемо до гавані Кіліндіні, зустріли ми з радісним хвилюванням. Справді, на світанку другого дня, знов таки точнісінько за розписом, приїхали ми до Кіліндіні — одної з найгарніших гаваней всесвіту. Всі описи цієї гавані, які нам доводилося читати, не в силі були передати того, що стало перед нашими очима, таке бо все було чарівне й незвичайне. Природна гавань обрамована чудовими зеленими пальмами, які нічого спільногого не мали з тими, що нам доводилося бачити вздовж берегів Суецького каналу і коло Порт-Саїду. Це були величезні дерева, вкриті соковитими зеленими коронами. Всі береги рясно вкривала рослинність — дерева й кущі, геть усі всіяні яскравими квітами. Сходило сонце й цей образ здавався нам казковим. Колір води, квіток, зелені й прозоре повітря остаточно нас полонило й ми довго милувалися з чудової природи.

Ми мусіли бути при тому, як вивантажувано наш багаж, і нам довелося зазнати всіх таких довгих, нудних, митних формальностей. Митний огляд в англійських колоніях різниється від митних оглядів на інших кордонах: скоро ми приїхали до гавані Кіліндіні, на пароплав з'явилося кілька митних агентів і вони нам запропонували скласти англійською мовою докладний список всіх наших речей з їхніми цінами, крім фотографічних апаратів, біноклів, одягу, взуття й білизни, а також скласти окремо списока на зброю. Коли ми склали списки й оцінили все описане, з нас взято 10% від вартості нашого багажу,—оце й було мито. Після митного огляду ложа наших рушниць було

Торговельний центр Момбази—вулиця Васко-де-Г'ама.

позначено, і позначки ці давали нам право вивезти їх з гавані Кіліндіні, скінчивши полювати в британських африканських колоніях.

Скінчивши всі розрахунки з митним урядництвом і склавши багаж на рикші, ми рушили до міста Момбазі, розташованого за 3 верстами від гавані Кіліндіні.

У Кіліндіні і Момбазі водиться муха це-це, а тому там немає жодного коня, ослика, чи якого іншого з в'ючаків і перевозять пасажирів і багаж негри. Є ще спосіб переносити багаж на головах, але ми, незнайомі з ним, воліли приставити свій багаж на візках, самі ж, хоч як нам це й було неприємно, мусіли вmostитися на легкі двоколісні візки на гумових шинах і поїхати до Момбази.

У весь шлях від Кіліндіні до Момбази прорізаний у тропічному лісі, і ми мали нагоду бачити його вперше і при тому в якнайпринаднішому вигляді. Ми приїхали до Африки, коли

там була весна. Дерева і кущі всі вкриті квітками, між деревами і кущами лежав суцільний квітковий килим. Повітря напоєне тонкими пахощами. Нас дуже здивувало, що здебільшого квітки, не вважаючи на яскравість, не мали паху. Ми захоплювалися чарівними барвами, часто вистрибували з рикші, щоб близче роздивитися на дивовижні квіти, рослини й птахів. Птаство, так рясно заселяло цей ліс, так голосно співало й цвірінькало, що разом з тріскотінням цикад не було змоги розмовляти. Птахи були тут найрізноманітніші, але здебільшого це були маленькі зелені папуги й жевтењкі пташки, що нагадували канарок. Ми бачили цілі зграї якихось казкових птахів з яскравим пір'ям, з довгими хвостами, великими чубками на головах і довгими дзюбками. Всі ці пернаті співали гімна весні.

У повітрі літали метелики й жучки найяскравіших кольорів і деякі з метеликів, нам здавалося, були завбільшки з чайне блюдце.

Наче зачаровані ми доїхали до Момбази і довго ще не могли прийти до пам'яті від цього, в повному розумінні слова, казкового калейдоскопу.

Діставшися до Момбази ми, на жаль, узнали, що поїзд до Наїробі виrushив за кілька годин до нашого приїзду й що нам треба три дні чекати.

Це була перша наша невдача, бо ми, суворо розподіливши своє дозвілля, зовсім не хотіли гаяти цілих три дні, оглядаючи Момбазу та її околиці, коли попереду ще було стільки цікавого.

Але нічого не залишалося робити, треба було скоритися долі.

Страшенно спека так давала себе чути, аж ми були щасливі, коли потрапили до готелю й могли, не рухаючись, спокійно сидіти і пити прохолодні питви, бо найменший рух спричиняв випоті.

Місто Момбаза—це столиця східньо-африканських англійських колоній і найбільше місто на східному узбережжі Африки.

Саме місто невелике, але дуже чисте, рясна рослинність і мальовничі краєвиди додають йому чарівного вигляду.

Баобаб на вулиці Момбази.

З комерційного погляду містю не має великого значіння.

Колись то з Момбази був центральний ринок работоргівлі Африки, куди збиралися работоргівці з цілого світу робити свої огидні торговельні угоди.

Тепер щодо торгівлі, Момбаза цікава англійському протекторатові тільки як експортовий пункт через який проходять: слонова кістка, звірячі шкури, а також шкури свійських тварин з тих місцевостей протекторату й колоній інших держав, де муха це-це ще не зовсім винищила свійських звірів.

Дуже багато слонової кістки приставляли в Момбазу з Конго та колишніх німецьких володіннь, де полювання на слонів не було так обмежене, як в англійських володіннях.

Широка брукована алея, що сполучає порт Кіліндіні з містом, обертається потім на головну вулицю Момбази і по середині її росте незвичайної товщини баобаб, що його дуже дбайливо доглядають, як пам'ятник природи.

Взагалі треба відзначити, що і там, в Африці звернено потрібну увагу на охорону природи. Як шкода, що в нас інколи так безцільно винищуються вікові дуби й інші пам'ятники природи.

Будівлі в «европейській» частині міста здебільша арабського типу з пласкими дахами і тільки деякі мають вигляд европейських будинків, — вони двоповерхові, невеличкі, з великими верандами.

Усі торговельні фірми, транспортові контори, банки, магазини зосереджено переважно на вулиці Васко-де-Гама, — торговельний центр міста.

Як трохи пройти з центральних вулиць на бічні, то ви відразу ж потрапляєте до тубільної частини міста. Треба сказати, що й тут додержуються взірцевої чистоти. Тубільці мешкають по глиняних мазанках, повстяних юртах і куренях дуже примігивно збудованих.

В цій частині міста майже немає рослинності. Європейська ж частина усаджена пальмами, аравкаріями, акаціями, мімозами та іншими деревами.

Трохи не в усіх будівлях стіни вкриті повзущими рослинами, які ми дуже вдало порівнювали з нашою кримською ґліцинією.

Ми потрапили до Момбази після невеличких дощів, коли майже вся рослинність була в квітах.

Між повзущими рослинами на стінах дуже гарний був один вид, так рясно вкритий яскравими пурпурними квітами, що за ними не відко було навіть стін.

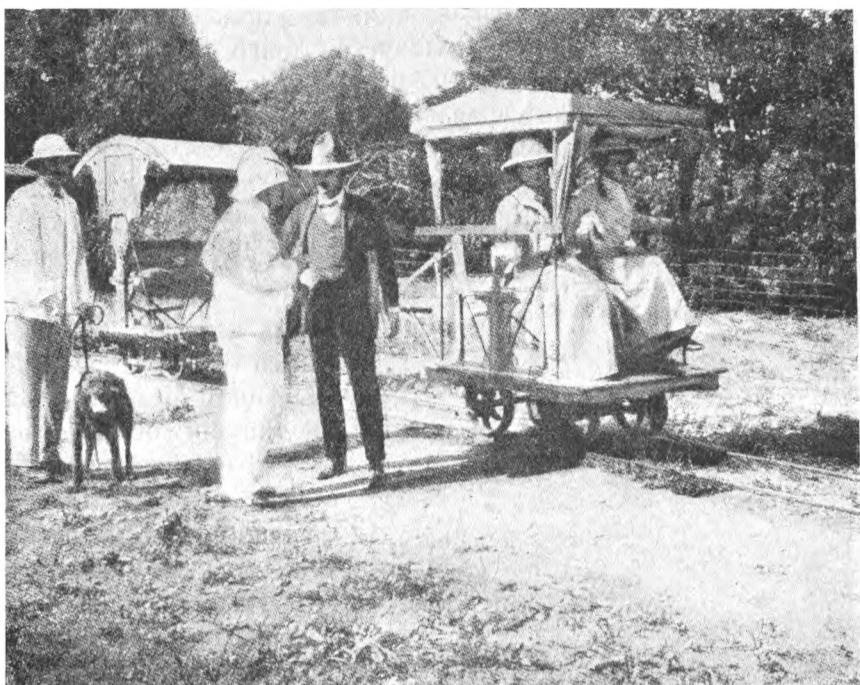
На багатьох будівлях стіни вкривав виноград, що також якраз цвів, і нам не пощастило покуштувати його ягід, що, додтигши, були, як нам казали, завбільшки в сливу.

Обдивляючися вранці базар, ми були вражені, скільки було різноманітних фруктів: ананаси, банани, помаранчі, цитрини — всі вони лежали просто горами; тут лежала купа кокосових горіхів.

Але знаючи, які наслідки могли б бути, коли б скуштувати сиріх фруктів, ми тільки милувалися ними, не вважаючи на казково-нізьку ціну.

За 20—30 копійок можна було купити великий кошик фруктів, які смаком дуже різнилися від тих «африканських фруктів», що приставляли до нас в Європу ще не достиглі, й що дуже дорого коштували.

Всі фрукти на місці ми їли зваривши раніш, і навіть добре проварені вони були дуже смачні й ароматні.

Трамвай у Момбазі.

Людність міста складається головно з арабів і різних тубільних племен, з яких є найбільше представників з племені сомалі. Європейців дуже небагато і більшість з них англійці, що служили по різних установах протекторату.

Тубільна людність міста не носить європейського одягу, і по-тотніна матерії дуже яскравого кольору в смуги або в малюнок шахової дошки заміняє їм костюм. Цією полотнищою тубільні жінки і чоловіки дуже зручно прикривають своє тіло—вони зав'язують її вузлом коло ший і залишають одкриті руки й ноги.

Робітники, працюючи, не визнають ніякого одягу, прикривають голе тіло тільки невеличким шматком якоїнебудь ганчірки.

Експлуатація робітничої праці тут доходить неймовірних розмірів. Все робиться руками без пристосування пари або електрики.

Робітники кремезні і працюють, як це з боку здається, легко, без напруження, в супроводі співу. Ми довго стежили, як вони вивантажували одне судно, і не могли висловити свого задоволення, як зручно вони справлялися з великими важкими скринями й другим вантажем.

Робили вони в страшенну спеку, але, звикши до неї, здається не так то вже дуже її й відчували.

Їх тіла, вкриті потом, дуже нам нагадували виполіровані статуй з чорного дерева.

Муха це-це (збільшено в кілька разів).

Ми, незвилі до спеки, знемагали весь час перевібаючи в Момбазі, й наші спроби обдивлятися місто і околиці протягом цілого дня, кінчались звичайно повним знесиллям: морське вітре по-вітря разом із невимовною силою соняшного проміння, створювали таку жахливу духоту, від якої ми просто задихалися.

Ми себе почували як у парні. Тільки рано вранці та ще ввечері була змога виходити на вулицю й вільно дихати.

Ми були дуже стурбовані, що так погано зносимо спеку, але провідник, що нас супроводив весь час, нас заспокоював, кажучи, що скоро ми заглибимося в середину країни далі від моря, то спека нам там не надокучатиме більше.

У місті їздять трамваями, а також рикшами; про них я вже згадував.

Трамвай тільки те має спільного з нашим трамваєм, що він рухається рейками, вагони ж пристосовані тільки на двох пасажирів, і приводять їх у рух двоє негрів, розвиваючи дуже велику швидкість.

За допомогою таких саме цяцьок-вагончиків перевозять частину багажу, але більшу частину вантажу переносять негри на головах.

Першого ж дня, що ми були у Момбазі, ми звернули увагу

на повну відсутність коней, віслюків та інших свійських тварин, як от корів і кіз, але нам з'ясовано, що Момбазу й її околиці заражено мухою це-це, отже нема жадної змоги тримати свійські тварини¹.

Було вжито найрішучіших заходів щодо боротьби з цим злом, але вони не давали бажаних результатів; боротися з мухою це-це, яка кублиться в неприступних нетрах, дуже тяжко.

¹ Мухи це-це (*Glossina var. sp.*) родичі нашої хатньої мухи та осінньої жалиці (*Stomoxys calcitrans*). Кусаючи людину, а ще частіше тварин, це-це переносить трипанозом збудників страшної «сонної хвороби», від якої майже немає порятунку. Великі простори Африки не залуднені через цю хворобу, в багатьох місцевостях не можна тримати худобу.

IV. УГАНДИНСЬКОЮ ЗАЛІЗНИЦЕЮ ПО ПРОСТОРАХ СХІДНОЇ АФРИКИ

Не вважаючи на силу нових вражінь від огляду Момбази та її околиць, ми весь час тільки й мріяли, щоб скорше вже відійшов поїзд у Наїробі, куди ми хотіли доїхати як мога швидше, щоб мати звістки від Тарлтона; з ним ми порозумілися телеграфом й він вже знатав, що ми затрималися в Момбазі.

Нарешті, реченець нудного чекання минув, і ми опинилися з усім нашим багажем на станції Момбази Угандинської залізниці.

Коли залізниці ще не було, для того, щоб досягти Уганди, треба було витратити їдось із три місяці на таку пішну мандрівку; іншого ж засобу переїзду не могло бути тому, що в джунглях живе муха це-цс. Тепер же ця подорож бере 36 годин.

Будівникам залізниці треба було перемагати багато труднощів, бо колію прокладалося іноді в непрохідних джунглях, крім того велика кількість левів не дозволяла провадити роботи; мало не щодня припиняли їх на великих ділянках, бо робітники рішуче відмовлялися працювати, боячися потрапити до пазурів левові.

Нахабство левів доходило іноді до того, що вони стрибали у вагони, де перебували робітники й роздирали їх на очах товаришів.

На одній із дільниць станцію на спомин того, що там було надзвичайно багато левів, навіть названо Сімба, що визначає лев.

Поїзд, що був поданий до перону, скидався своїм виглядом більш на ляльку, ніж на справжній поїзд справжньої залізниці.

Одна зі станцій Угандинської залізниці.

Малесенський паровіз, набагато менший за ті, що бувають у нас по лісовах залізницях, та такі ж малесенські вагоники і для пасажирів і для вантажу, мали перевезти нас і наші речі до міста Наіробі, що лежить на віддалі близько 480 кілометрів від Момбази.

Вагони для пасажирів були без усякого комфорту, але з великими широкими вікнами, що їх затуляли залізні щільні жалюзі. Стекла вікон були димчастого кольору, щоб захистити очі від яскравого соняшного проміння, особливо на голих рівнинах, що дуже відбивають це проміння.

Тут ми ще раз мали змогу спостерігати, як англійці ставляться до своїх колоніальних «підданців».

Визискуючи тубільців більше за робочу худобу, вони не приховують свого презирства до «нижчих рас». Негр не може їхати в однім вагоні з англійцем, не може перебувати в одній кімнаті з білим. З сумом згадали ми, що так само поводяться ці «культурегери» з індусами, з негритосами, індійцями Америки.

Та скоро пануванню англійського батога буде край. Повстануть багатомільйонові кольорові народи й шкереберть полетить імперія його величності короля Англії, що цупким павутинням оповила всю земну кулю.

Всі станційні будівлі, не вважаючи на страшну спеку, хоч як це дивно, зроблені із хвилястого поцинкованого заліза і так розпечуються на сонці, що до них не тільки доторкнутися, але й підійти навіть близько не можна.

Тубільці зовсім не звертали на це уваги й спокійно сиділи в залізничних будинках, нехтуючи цим «пеклом» як ми звали ці вокзали.

Майже всю дорогу мучив нас легкий червоний порох, що проходив геть в усі шпари нашого одягу і тіла. Приїхавши до Наїробі, ми мусіли витратити чимало зусиль щоб як слід змити бруд з тіла і вичистити одяг.

Шлях від Момбази йде весь час вгору і, щодалі від моря, нестерпна спека й духота починають слабшати. Ніч, що ми її провели у вагоні це була перша ніч в Африці, коли ми вільно дихали, й ми дуже раділи, що, нарешті, вирвалися з парні, якою була Момбаза, і мимохіть згадували, що говорив наш провідник.

Ідучи від моря вгору зміняються не тільки клімат але й рослинність, переходячи поступово від екваторіяльної до такої, що нагадує нашу південно-европейську.

Залізничну колію прокладено крізь густі джунглі і рівнини, і де-не-де вздовж неї купчаться злидennі селища тубільців і тільки близче до станцій вони більші, але такі ж самі біdnі на вигляд. Будівлі зроблені з лозини, без вікон і тільки з відтулиною замість дверей. Стіжкові дахи на цих будівлях зроблені з пальмового листя й трави й нагадують ті курені, де у нас живуть по баштанах вартівники.

Тубільці цих селищ дуже цікаві, і, зачувші перші звуки поїзда, що наблизався, вся людність вибігала до колії, щоб близче роздивитися його. Станції — так ті буквально були в облозі, коли підходив поїзд, при чому вся ця юрба купчилася до вагонів, щоб роздивитися нас, білих, і наші речі. Від розмов, сміху і вигуків у повітрі стояв такий галас, що від нього аж дзвеніло в ухах. Один з моїх товаришів влучно

Дахи на будівлях, зроблені з пальмового листя та трави,
нагадують наші курені.

порівняв іх вигуки : крики з сорочим цокотінням. Так ми їх
далі і звали «сороками».

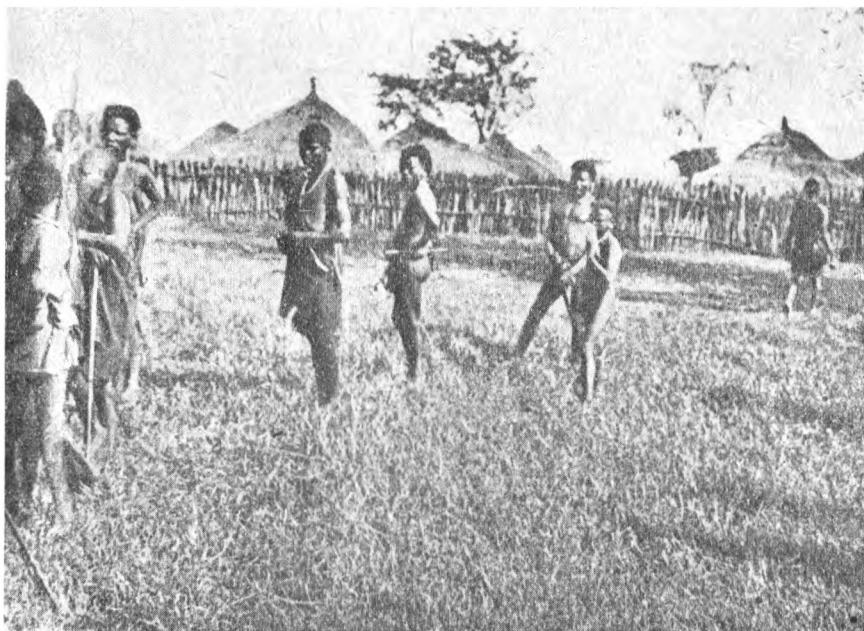
Настрій у тубільців був дуже приязний і веселий і, коли
поїзд відходив, вони ще довго бігли за ним, розтинаючи
повітря своїми радісними криками.

Через вікна вагону ми не бачили ніде коло селищ полів,
засіяних хлібами, а тільки зустрічали гаї бананових і кокосо-
вих пальм.

Шлях від Момбази до Наїробі міг би здаватися нецікавим
мандрівникові, але для нас, мисливців, цей шлях відзначився
на все життя.

Ту величезну силу звіру, що ми бачили з відчинених вікон
аніяк не обрахувати,— весь простір на рівнинах від колії
аж до обрію, куди тільки могло сягати око через бінокль,
геть усе заселяли різні антилопи, зебри, струси й жирафи.

Всі вони паслися не зважаючи на поїзд і дуже часто маши-

Тубільщі цих селищ дуже цікаві.

ніст давав неспокійні свистки, щоб відстрашити хоч, трохи в бік від рейок антилоп, що зовсім не лякалися поїзда.

Таке багатство звіру вздовж колії Угандинської залізниці з'явовується тим, що вся смуга на віддалі біля 2 верстов на північ від нього приділена для заповідника, і багато ~~же~~ років не було тут ані одного мисливця.

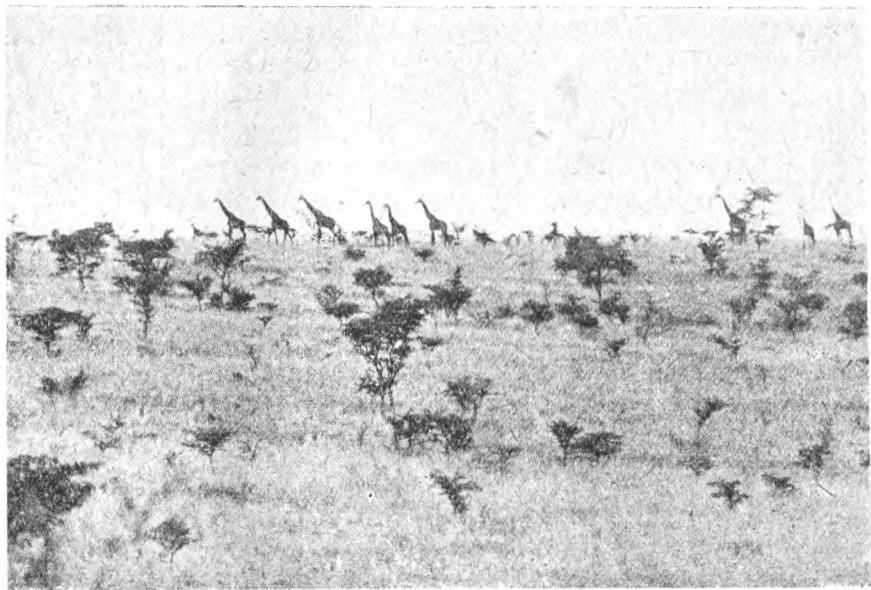
Стріляти в звіра з поїздів якнайсуворіше заборонено.

Ми не облишили наших спостережень, не вважаючи на страшенно, сліпуче яскраве сонце, що втомлювало очі, — так уже було нам цікаво дивитися на величезний цей зоопарк, де тисячні стада антилоп і зебр спокійно росли й розмножувались, і де ніхто їх не турбував. Суворий мисливський закон 1909 р. їх охороняв, не дозволяв найменшого браконьєрства і порушування правил про полювання.

На одній з залізничних станцій, де поїзд зупинився трохи не на півгодини, ми обідали, замовивши перед тим обід телефоном. Зупинки поїздів на станціях Угандинської залізниці

Зачувши перші звуки поїзда людність вибігла до колій.

Куди тільки могло сягати око геть усе заселяли жирафи, різні антилопи, зебри, струси.

дуже короткі, і тольки на одній з них, зараз не пригадаю на якій, ви маєте нагоду пообідати. Стіл для обіду було приготовлено на вільному повітрі, а тому, що це було вже після 6 год. веч., то й освітлено лямпами. Тільки ми почали їсти, як у наші тарілки посыпалися жуки й метелики, що їх спокушало яскраве світло лямп. В мою тарілку з супом упав якийсь великий метелик і почав його розбризкувати крилами. Такий додаток до обіду не був мені до смаку. Ми примушені були припинити їжу й узяли з собою до вагону тільки смажені страви та закуски. Під час такого обіду з «додатками» треба прикривати шклянки та чарки з напоями шматками паперу, інакше бо вони моментально наповняються непрошеними гостями.

Пасажири — тубільці, що з нами їхали, не звертали уваги на таку велику силу комашні, і спокійно обідали собі далі, виймаючи метеликів і жуків, що потрапляли до тарілок.

V. ВІД НАІРОБІ ДО СТ. ВОЇ

Не вважаючи на короткі зупинки по станціях, наш поїзд просто таки тягнувся, і до Наіробі ми приїхали близько полу-дня наступного дня, отже за добу проїхали всього тільки 300 кілометрів.

На вокзалі нас зустрів начальник майбутнього сафарі Лепті, і повідомив нас, що завтра неділя й що цей день англійці вважають за неробітний, а тому всі формальності, зв'язані з подорожжю, не можна виконати раніше як у понеділок. Ми, звісно, не суперечили й в супроводі Лепті рушили до готелю Норфолк, де нам було вже приготовано дві кімнати.

Місто Наіробі розташоване на височині аж до 5000 футів над морським рівнем, а тому клімат його прийнятніший для європейців, ніж у Момбазі.

Місто складається з двох частин — європейської та тубільної, при чому європейська частина розташована на горбах й потопає в масі зелені. У цій частині міста чудово бруковані вулиці, дуже гарні віллі, окремі будинки, зовсім немає пороху; тубільна ж частина міста досить таки брудна. Більшу частину будівель у Наіробі зроблено з хвильястого заліза, пофарбованого в сірий колір. Ми звернули увагу на силу майданчиків для тенісу й крокету й гр. Лепті, що нас супроводив, з'ясував нам, що англійці кохаються в спорті, й що куди б вони не зайшли, зараз же звертають увагу на організацію спорту.

Готель Норфолк не був подібний до звичайного комфор-табельного європейського готелю — це був просто заїзд для туристів і мисливців.

Одноповерховий будинок на кшталт літери П, зроблений із хвилястого заліза, з розрахунком на 100 осіб пожильців.

Займаючи приміщення, ви мусите оплачувати також і ваше утримання й підлягати порядкові дні, точнісінько як на пароплаві.

Велика іdeal'на правила за місце зустрічі мисливцям, що сюди, як до центру мисливського ельдорадо, з'їздилися з цілої земної кулі й мали приємну нагоду познайомитися першого ж таки дня, як приїхали з-поміж інших мисливців, з бельгійцем г. Буа, дуже путнім промисловцем — мисливцем на слонів, що ввесь час полював тільки в Конго, але дуже добре знов і британські східно-африканські володіння.

Г. Буа своїм коштом організував мандрівки і заробляв щороку до 65.000 крб. на наші гроши, продаючи слонову кістку.

До англійського мисливського закону 1909 року, що дуже утискав мисливців, г. Буа дуже часто відвідував британські володіння, головно ту частину володіння, куди мали намір направити нашу сафарі. Коли ж вийшов закон, він переніс поле своєї діяльності до Конго.

За столом збиралося дуже для нас цікаве товариство, і ми цілі години розмовляли на улюблених мисливських темах. Як це не дивно, англійці, такі великі прихильники спортивного лову риби нахлистом і спіннінгом, зовсім не ловлять риби під час своїх африканських сафарі, ю коли я, балакаючи з одним англійцем, який повертається з сафарі, сказав йому, що збиратося ловити рибу нахлистом, він був дуже зацікавлений, бо хоч з нього і був найкращий рибалка-спортсмен у рідному місті, але лаштуючи сафарі, він забув з собою узяти своє рибальське знаряддя; коли ж я, на його прохання, показав йому свої вудилища англійської фірми Гарде, то він, як «справжній патріот своєї батьківщини», був захоплений і називав себе відсталим у рибальському спорті й казав, що розповідатиме всім своїм знайомим рибалкам-аматорам, якого видатного спортсмена він зустрів в Африці.

У понеділок вранці ми завітали до бюро, де нас дуже члено зустріли.

Ділові розмови тривали декілька годин і після Тарлтон,

власник бюра, в дуже делікатній формі запропонував нам обдивитися кладовище в Наїробі, де поставлено дуже багато монументів мисливцям, що загинули під час сафарі. Цим оглядом Тарлтон хотів нас попередити, щоб ми знали в яку ризиковану експедицію вперше вирушаємо.

Після цього Тарлтон не менш делікатно запропонував нам показати йому наші рушниці, а також зробити пристріл. Останнє він прохав зробити нас під тим приводом, чи не порушені під час перевозу мушки на рушницях. Ми охоче погодилися виконати його прохання й коли надвечір, призначеної години ми прибули до чудово влаштованого тиру, то знайшли там багато глядачів, що там зібралися поглядіти, як осоромляться російські стрільці; як же вони здивувалися, коли ми не тільки не осоромилися, а ще й їм показали, як треба стріляти кулею.

До готелю Тарлтон приніс нам книгу, де розписувалися всі мисливці, що колинебудь відвідували Наїробі. Записуються там французькою мовою, і, передивившися всю книгу уважно, ми знайшли тільки чотири прізвища російських мисливців.

Не зупиняємось довго описуючи як ми гаяли час у Наїробі, а скажу тільки, що ми приїхали до Наїробі як раз у період великих дощів, і ці малі дощі були такі, що за два-три кроки нічого не було видно. На наше щастя, дощ часто спинявся і тільки через це ми й мали змогу обдивитися місто і перевідити підготовну роботу до виходу на сафарі.

Ще в Києві ми розробили план сафарі в околицях гори Кенії, що рясніла тоді звіром; мисливці її часто відвідують і провідники чудово знають маршрути цієї місцевості, а головне що нас спонукало обрати цей напрям — ми були добре обізнані з мисливською літературою про полювання навколо гори Кенії.

В Наїробі ми мусіли цілком змінити наш план, бо з одержаних відомостей околиці гори Кенії через великі дощі були затоплені водою, що вийшла з берегів, і не можна було мати й гадки не те, що про полювання, а й навіть про пересування по цій країні.

Зібравши нараду, в якій брали участь Буа, Тарлтон та інші мисливці, ми прийшли до висновку, що починати сафарі від

міста Наїробі і посуватися в напрямі гори Кенії неможливо, а тому й виробили новий план й обрали маршрут у південно-західному напрямі від Наїробі — Серженті Плен на північний схід від гори Кіліманджаро.

Цей напрям не обіцяв нам вигідної мандрівки, бо там лежала країна суха й гаряча з небагатьма річками, озерами, заражена мухою це-це й повна гадюк; тому то мисливці її не охоче відвідували, не вважаючи на силу звіру.

В бюрі Тарлтона ми дістали дозволи на право полювання, а також ознайомилися зо змістом мисливського закону.

Дозвіл на право полювання видає комісар округи або провінції, а також інші особи адміністрації, що мають на це уповноваження.

Дозвіл видається на визначений термін і без права передачі іншій особі. В дозволі точно позначено кількість звіру, яку дозволено вбити.

Скінчивши полювання, мисливець повинен повернути дозвіл тій особі, що його видала, окрім того подати докладний опис звірів і птахів, що він здобув та вбив під час сафарі, позначаючи при тому дуже багато відомостей. Не здавши дозволу й цього опису, мисливець не дістане від англійської влади дозволу виїхати з колонії.

Дозволи на полювання поділяються на 4 категорії:

I	категорія — дозвіл спортсменові.
II	" — " мешканцеві.
III	" — " землевласниківі.
IV	" — " мандрівникові.

Особи, що вибрали дозвіл перших трьох категорій, мають право вбити протягом року кожний до 310 голів ссавців, зазначених у третьому описі закону.

Полювання на хижих звірів поза забороною й число їх, яке можна вбити, не обмежене.

Полювання на струсів і хижих птахів заборонене і ніхто не має права їх вбивати. Для полювання на слонів і жирафів треба дістати окремий дозвіл й при тому за чималу суму: дозвіл убити одного слона коштує 150 крб., двох — 450 крб. жирафа — 150 крб.

Стріляти слонів з іклами менш як 30 ф. вагою заборонено. Половати дозволено на всіх землях колонії крім заповідників, загальна площа яких досить велика, і земель колоністів.

Ніхто не має права, відповідно з § 2 закону, полювати без дозволу, при чому під полюванням розуміється не тільки убрання, лови або впіймання звіра, але і його турбування.

У поняття звірів не входять: плазуни, земноводяні, риби і безхребетні тварини.

На першій сторінці закону, що виданий спеціальною книгою, є напис великим шрифтом: «Щоб запобігти пожежам, що можуть трапитися, коли необережно поводитися з вогнем, спортсмени й мешканці зобов'язані, залишаючи табір, загасити всі вогнища».

Дуже цікаво, що ви ніде не зустрінете в Африці будь-яких дощок з написами про заборону полювання, або вартових, та осіб, що оберігають мисливське господарство. Всі повинні знати мисливський закон та його не порушувати. Хто порушить цей закон, підлягає штрафові, який накладає суддя розміром до 300 рупій, що становить на наші гроші більш як дві тисячі крб., або арешту до 6 місяців. Дуже часто кару накладається у формі штрафу і арешту разом.

Доглядати за виконанням закону про полювання покладено на губернаторів, а виконують безпосередньо це окружні й провінціальні комісари та інші урядовці. Особи, уповноважені це робити, мають особливі мандати, що їм дають право арештовувати порушників права без попередніх наказів про їх арешт.

Особи, що повідомили владу про вчинене порушення закону про охорону, дістають як нагороду половину штрафу, справленого за судовим присудом. Завдяки такому законові, дуже рідко його буває порушене, бо не знаходяться особи, які бажали б це зробити.

Нема ніякої оплачуваної варти ані в заповідниках, ані в джунглях, а тубільці виконують обов'язки вартівників даремно, дуже іциро сподіваючись, що хоч колись то, але дістануть досить велику суму грошей повідомивши про порушення закону.

Тому що маршрут сафарі був змінений і ми тепер мали вийти не з Наїробі, а із станції Вої, то ми зажадали від управи

залізниць спеціального поїзда, щоб перевезти нас, наших провідників, носіїв, увесь вантаж, коней та ослюків.

Клопоту було чимало поки ми, нарешті, не влаштувалися в поїзді й щасливо рушили в путь.

Перш, ніж описувати наш вихід в експедицію від ст. Вої, дозвольте познайомити вас з персоналом нашого каравану; до складу його належали: начальник каравану гр. Лепті на обов'язку якого було керувати сафарі за поперед виробленим планом і вказувати маршрут. Він не полював сам, а був головним провідником і завідував внутрішнім ладом сафарі; загальне керування караваном було покладено по черзі на одного з нас; звичайно ми чергувалися щотри дні.

Обов'язки вартового полягали в тому, що він мав доглядати, щоб як слід виконувано план, обирається місце для зупинок й щоб не було ніяких дорікань з боку носіїв. Інші товариши не втручалися в розпорядження вартового і тільки питання зв'язані зі зміною маршруту, розв'язувалися спільно.

Начальник каравану діставав доручення тільки від вартового й цілком підлягав йому.

Завдяки такому порядкові, у нас за весь час сафарі не було розбіжностей у думках і плутанини. Завжди все точно було виконане і таборове життя наше йшло нормально.

Під час полювання в Африці, найбільш важать слідошукачі, бо полюють там тільки «скрадом» — треба вміло підслідити звіра й зручно скласти план полювання, інакше наслідки полювання бувають сумні.

Списуючися з бюром Тарлтона, ми просили, щоб він, збираючи кваліфікований персонал для каравану, дав нам на шикарі — слідошукачів досвідчених людей, що були вже в багатьох експедиціях і разом з деким із видатних мисливців.

Шикарі в той самий час виконують обов'язки: провідника, обкладача й керівника, бо доводиться полювати в зовсім незнайомих та нових умовах, не знаючи ані способу полювання, ані звичок звіра.

Під час полювання ви мусите віддати цілком себе до рук шикарі, що вами керує, бо інакше ви можете зазнати і нападу звірів, або вас може коло води схопити крокоділ, а то наступіте, підходячи до звіра, на гадюку, а вона вас укусить, тощо.

Як ідеш слідом за шикарі, то обов'язкова умова, якої конче додержувати — це йти поза ним і ставити ногу тільки на те місце, де зараз була його нога, інакше ви ризикуєте наступити на гадюку.

Тарлтон дав нам у шикарі двох сомалійців — Ельмі та Адена. З першого був найкращий шикарі, він зробив більш як 20 сафарі й мав багато похвальних свідоцтв від мисливців. Другий — Аден був менш досвідчений у справі наближення до звіра, але він мав дивовижний зір і спостережливість, а тому тубільці його дуже шанували.

Полюючи в Африці треба вживати різноманітної зброї, залежно від того, в якого звіра доводиться стріляти, а тому доводиться брати з собою на полювання разом декілька рушниць, які ззаду несуть люди.

Самому нести важку рушницю та набої неможливо, бо спека жахлива. В нас було шестero чоловіка, що тільки й виконували обов'язки зброєносців. Ці носії зброї окрім рушниць і набоїв, несли також пляшки з водою, фотографічні апарати і біноклі. Ані ми, ані шикарі нічого не несли, і тільки підходячи до звіра мисливець брав у руки рушницю, зброєносець же весь час ішов за нами, щоб у потрібний момент подати іншу рушницю.

У кожного із зброєносців, шикарі й нас на поясі була маленька торбинка, де вміщалося декілька ампуль з гадючою сироваткою, скальпель, багато порошку, манганового калію і перев'язний матеріял.

Коло ослюків, коней були чотири стайні, вони мусіли стежити, щоби тварини не терпіли від укусів мухи це-це. Стайні були «озброєні» гілками і оріксовими хвостами, і весь час відганяли муху і тим тільки рятували коней і ослюків від загибелі. Але, не зважаючи на ці засоби, з сафарі в Наіробі ми повернулися лише з одним конем, другий і обое ослюків загинули таки від укусів мухи це-це.

Під час сафарі доводиться робити щоденно гарячу ванну і в нашім каравані було дві купільниці; одна з тонкого мосяжу, а друга гумова. Ми так звикли до гарячої ванни, що почували себе дуже недобре, коли за браком води були позбавлені можливості її взяти.

Охороняти сафарі було призначено чотирьох озброєних вартових, що в поході не несли ніякого тягаря, а охороняли носіїв від раптового нападу звірів. Вночі сторожа також охороняла табір і весь час палила огнища.

Негри з племени Кікуї.

Ми звернули велику увагу на те, щоб яко мoga краще зберегти здобуті трофеї й просили Тарлтонове бюро дати нам найдосвідченіших препараторів, і воно це зробило. Препаратори чудово розумілися на своїй справі, майстерно й швидко препаратували екземпляри тих звірів і птахів, що ми здобували. На жаль, бюро не дало їм ідеальних запобіжних засобів, а ми, поклавши на його листівне повідомлення, що препаратори матимуть усе потрібне для таксiderмії, не взяли з собою з Європи випробованого засобу — арсенового натрію, і за це

ї були покарані тим, що частина шкурок птахів на поворотному шляху потерпіла від якихось шкідників.

115 носіїв було замало, щоб нести наш численний багаж, і ми вирішили ще взяти їх коло станції Вої.

До нашого каравану увійшли люди найрізноманітніших племен, і тут були представники племен Сомалі, Кікуї, Вакамба та інших, не було тільки нікого з племени Массаї, бо воно, живучи кочовим життям, весь час воюючи, вважає для себе за ганьбу ходити в сафарі.

Для людей нашого каравану було взято 27 наметів, і коли їх було розташовано коло станції Наіробі, то утворився цілий табір, дуже цікавий і великий.

Старшинував над носіями сомалієць Ніявпара. Як єдину свою зброю він мав величезний батіг з носорогової шкури—«кібоко», і вживав він його немилосердно.

Ми категорично заборонили скоро тільки вийшли з джунглів кару на тілі для тих людей нашого каравану, що провинилися. Це спричинилося до невдоволення Лепті, на його думку, на «чорношкірих» може тільки сила кулака й батога вплинули. Але яке ж було його здивування, коли негри не тільки не вийшли з послуху, як на їх очах був знищений «кібоко» Ніямпари, а навпаки, пильніш поставилися до покладених на них обов'язків.

Увечері носії влаштували танки на пошану «білої людини», що вперше поставилася до них по-брратському, і присяглися чесно й сумлінно допомагати йому в сафарі. Щоправда, присягу цю вони зламали в кінці першої частини сафарі, але

Плем'я Массаї живе кочовим життям, весь час воюючи.

ї винуватити їх в цьому особливо не можна було, бо вони втомулися, зробивши протягом трьох тижнів таку сафарі, на яку звичайно англійці витрачали не менш від двох місяців.

Нас попереджувано, що негри це дуже поганий сварливий народ, що з ними без батога в руках не можна й розмовляти, але, навпаки, з першого ж дня нашого з ними знайомства, ми були протилежної думки й ласкавим, твердим і справедливим ставленням, а не суворістю й фізичною силою, примушували їх виконувати наші вимоги.

У негрів дуже м'який і добродушний характер, і ми взяли ці їхні риси до уваги і підкорили їх собі, з допомогою лише ласкавих слів. Коли після першої частини сафарі виникли заколоти, то і тоді їх ми вгамували тільки словами.

VI. ПЕРШІ ДНІ „САФАРІ“

Поїзд, що його нам дала була Угандинська залізниця для перевозу особового складу каравану, вантажу, конів, осликів і собак приїхав щасливо ввечері до станції Вої.

Ми не розташувалися табором коло станції, а скористалися з ласкавого запрошення начальника станції і влаштувались на ніч у залізничних будинках, гадаючи вийти вранці у сафарі, і ввесь перший день витратити на те, щоб розподілити вантаж поміж носіїв, встановити порядок таборового життя й запровадити певний точний режим, щоб не було під час полювання ніяких' непорозумінь.

Вийшовши вранці зо станції Вої, ми скерували сафарі за виробленим маршрутом, і вирішили недалеко відійшовши розташувати табір коло дуже мальовничої невеличкої річки Вої. Та нашу постанову Лепті відхилив: на мапі долину цієї ріки позначено жовтою фарбою, а це свідчить про наявність там мухи це-це. Обачні англійці всі місця, заражені мухою це-це, позначають на мапі жовтою фарбою, щоб так попередити осіб, які не знають місцевості, про небезпеку.

Ми зараз же, не вважаючи на жахливу спеку, рушили далі і тільки пройшовши декілька верстов, розташували наш перший табір у джунглях.

При виході зі станції Вої цілий наш багаж був розподілений поміж 150 носіїв з таким розрахунком, щоб його можна було донести до першої або другої зупинки, де ми сподівалися дістати ще носіїв, найнявши їх по селищах близько колії. Великих зусиль коштувало встановити лад. Тоді тільки, коли були найняті ще 50 носіїв і цілий багаж було розподілено

поміж 200 носіїв, з яких кожний знав тільки своє місце, тільки тоді усунено було плутанину.

В сафарі зараз же, як розбирали намети всі носії, буквально миттю кидалися на багаж і, навантаживши його на голови, шикувалися, чекаючи на наказ рушати.

Кожний з носіїв і людей каравану знав, що він має робити як під час улаштування табору, так і при його прибранні; лад був завжди взірцевий, але досягли ми цього тільки чимало часу витративши в перші дні сафарі, щоб добре привчити людей без жодних суперечок виконувати тільки те, що їм доручено, й не робити плутанини.

Лепті, який зробив уже чимало сафарі з англійцями, спочатку дуже дивувався, бачивши, що ми в усьому беремо діяльну роль і пробуємо розмовляти через перекладачів з неграми, бо англійці вважають за нижче від своєї гідності починати будь-які розмови з чорношкірими й виконувати якунебудь роботу, живучи в таборі, щоб не зменшити бува свого авторитету.

Коли в сафарі захорів один з носіїв, і я віддав свого коня для хорого, якого Лепті і Ніямпара хотіли лишити в джунглях на призволяще, а англійці звичайно так і роблять з хорими людьми своїх караванів, то це з нашого погляду нічого не важило, негри ж були надзвичайно захоплені, і ввечері вони влаштували на мою пошану своєрідну овацію співами і танцями на честь білої людини, що так доброзичливо поставилась до хорого їх товариша.

Скінчивши улаштовувати табір і упорядкувавши речі, ми надвечір уперше вийшли з рушницями в джунглі, не маючи власне жодної надії побачити звірів, бо джунглі були дуже густі й звіра тільки випадково можна було помітити.

Здогади наших шикарі витравдалися і ми зустріли тільки мавп-бабуїнів, але стріляли в них без успіху.

Джунглі ці були прегарний казковий сад, де все цвіло, а повітря було напоєне якимись тонкими пахощами і пташиним співом.

Міріяди всяких жуків і метеликів найрізноманітніших кольорів і величини літали з одної квітки на іншу, а в густій траві так сильно цвіріньякали цикади, що треба було говорити голос-

Табір у джунглях.

ніше для того, щоб сусід міг вас почути. Галевини між деревами — це був суцільний килим квітків найрізноманітніших видів.

Рослинність після недавніх «невеликих дощів» була напрочуд гарна. Численні види пальм та інших рослин, які ми маємо змогу бачити в себе на батьківщині тільки по теплицях, там росли дичками і тоді якраз пишно квітнули.

Колосальне багатство різновідніх птахів з яскравим пір'ям і різної величини заповнювали джунглі. Очі просто таки розгублювалися дивлячися на чудово мальовниче пір'я й разочу силу птаства.

Ледве починаєш слідкувати будьякого цікавого птаха, й зараз же звертаєш увагу на ще цікавіший екземпляр. Я не фахівець з орнітології, тому й не був в змозі визначити більшість із птахів, що їх ми бачили.

Першими днями сафарі нам траплялося по дорозі чимало ткачів. Ці чарівні невеличкі строкаті пташечки своїм голосним цвіріньянням заповнювали всі джунглі.

Ткачі тримаються зграями й гніздяться на гіллях дерев, вкриваючи їх химерними своїми гніздами, що нагадують гнізда

нашого ремезя. Окремі дерева так рясно вкривали їхні гнізда. аж здалеку здавалося, наче це вони покриті якимись фруктами.

Численна сила птахів, що ми бачили, різної величини з чудово забарвленим пір'ям з довгими дзюбами й ніжками,— все це знавцеві орніологові створило б дуже цінний матеріал.

Нема змоги описати всю розкіш фльори й фавни, яку ми бачили, бо опис цей був би дуже блідий порівняно з дійсністю.

Коли я хотів вбити для колекції кілька птахів, препаратори заперечили, кажучи, що такі екземпляри ми ще часто зустрічатимемо й їх можна буде скільки захочеться вбити повертаючи із сафарі, й що шкурки тоді краще збережуться, а рідших птахів нам покажуть наші досвідчені шикарі.

Що нас вразило, коли ми вперше заглибилися в джунглі,— це велике число ящірок та гадюк, що весь час снували поміж ногами. Не можу сказати, щоб це було приємно і ми були стурбовані, що треба було бути весь час обережними, щоб випадково не наступити на гадюку, бо більшість з них дуже отруйні.

За найотруйніші вважається один вид гадюк, від укусу якої широку гине багато тубільців.

Коли проходили повз дерево, треба також бути уважним, щоб не вкусила якась гадюка, падаючи з гілля.

Дуже багато змій ми помічали в галуззі бананових пальм.

Перш як лізти на дерево, щоб дістати фруктів, негри стукають по стовбуру палицею, щоб зігнати гадюк, і ми чимало разів бачили, як з верховіття стовбуrom бігло й падало на землю відразу по декілька невеличких гадючок.

Кілька разів я відскакував у бік, побачивши гадюку, і це викликало мимовільний сміх у чорношкурих, що були поруч мене й не звертали на них жодної уваги.

Трохи не всі гадюки кусають тільки тоді, коли на неї наступити ногою, придушити, або зробити різкий рух, але деякі прожогом перші кидаються на людину або тварину, без ніякого приводу з їх боку.

Коли ми лягали спати, то завсіди старанно оглядали наші намети, особливо ж ліжка.

На одній із зупинок я випадково наступив ногою коло намету

Джунглі були прегарний казковий сад, де все цвіло.

на якусь гадюку, й вона мене не вкусила тільки тому, що на нозі був шкуряний чобіт, а поверх халіви ще вовняна обмотка. Це була для мене добра наука бути надалі обережнішому і уважливішому.

У нас тільки один раз гадюка вкусила одного з вартових, що випадково придушив її рукою, бажаючи розломати гілку для багаття.

Мене збудила вночі страшenna метушня в таборі. Не знаючи в чому річ, я вискочив з намету, тримаючи в руках експреса. Ледве я з'явився, до мене з усіх сторін кинулися люди кричучи й рухами показуючи, що когось укусила гадюка. Я зараз же наказав через перекладача привести укушеного до намету, а сам поспішив дістати протизмійну сироватку, потрібний інструмент і манганового калію.

Коли принесли укушеного, то хоч з моменту укусу минуло не більше як 5 хвилин, він був уже непрітомний, а рука, куди його укусила гадюка, дуже розпухла. Знайшовши місце укусу, я зробив глибокий розріз скальпелем і присипав це місце порошком манганового калію. Потім впорснув велику дозу

протизміної сироватки. Результат був разочаруваний. Реакція на стала доволі швидко, і укушеного врятовано. Кілька ще повторних впорскувань — і хорій видужав.

Перші дні ми переходили крізь густі джунглі, де полювати не можна було, бо всі тварини, зачувши галас каравану, відходили геть.

Ми мусіли посуватися вперед, не полюючи, і тільки коли вийшли ми на вільніше місце близько гори Равма, тільки там з'явилася для нас зможа полювати. Але справжнє полювання почалося тільки з підгір'я гори Макатау.

Переходячі крізь густі джунглі, ми пробували на зупинках полювати, і нам пощастило вбити декількох франколінів та інших птахів і антилопу дік-дік. Дік-дік — це найменша з усіх антилоп.

Коло гори Равма я вбив дрохву, що своїм пір'ям нагадувала нашу, тільки в цієї довші ноги і дзюб. Самець і самиця цього виду мають однакове забарвлення. Африканська дрохва вагою сягає 35 фунтів.

Дік-дік — найменша з усіх антилоп.

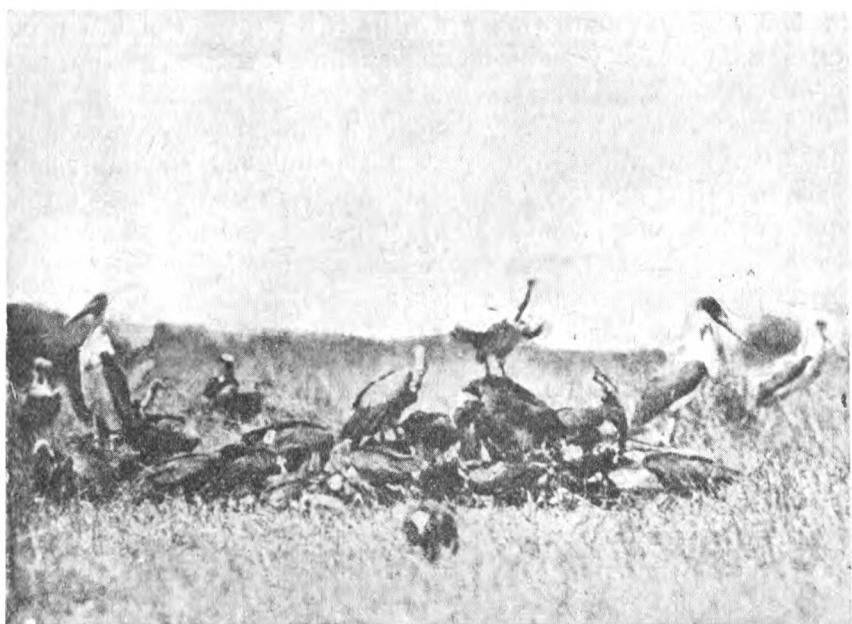
Кілька разів я підходив до антилоп Кука, але даремно. Йшовши одного разу спереду каравану я вбив антилопу — гірського скакуна. Мисливські трофеї в товарищів за ці дні також були невеликі: вони вбили всього кілька згаданих антилоп.

Нарешті ми вийшли на відкриту рівнину, де були тільки окремі дерева, а в долині ми побачили гору Макатау, біля якої за планом, мали спинитися на два дні і почати справжнє полювання.

Місцевість для полювання була дуже вигідна, дерева акацій, мімоз та інших порід, що росли на рівнині, правили за прикриття, коли треба було підходити до звіра.

Густа соковита трава, що не встигла ще вигоріти, була за дуже гарний випас для незчисленних табунів антилоп і зебр, і давала притулок силі птахів.

Марабу завжди б'ється із грифами за кращі шматки падла.

Тут уперше ми побачили марабу й знаходили їх гнізда — великі будівлі з сухих гілляк та сучків. По деяких гніздах були яйця білого кольору. Птах цей дуже цікавий на вигляд і, поводиться він надзвичайно поважно і пишно, чому й дістав ще називисько адютанта. Коли марабу помітить людину, він поважною ходою віходить у бік і рідко здіймається на крилах. Летить він дуже важко і, коли спускається на землю, то має дуже кумедний вигляд з своїми тонкими довгими ногами. Живиться марабу жабами, комахами а також і падлом. Він завжди б'ється із грифами за кращі шматки падла, й виходить переможцем завдяки своєму довгому та міцному дзюбові. Пера, що у нього на хвості, тубільці дуже цінять і вживають їх, як егрети.

В далечині від нас ми помітили струсів, але скоро ми з'явилися, вони зараз же втекли на своїх швидких ногах. Бігає струсъ дуже швидко, і його навіть на коні не можна наздогнати.

Усю увагу звичайно ми зосереджували на звірі; підійшовши над полуднем до підгорка Макатау, і, розташувавшись табором,

ми зараз же поспішили здертися на її верх, щоб звідти в бінокль милуватися безконечною рівниною Серенгети — аrenoю наших мисливських акцій.

Розташований на узгір'ї, вкритий навдивовижу гарною рослинністю, наш табір був дуже мальовничий. Тонкий запах чудових квітів, що геть вкривали деякі дерева і галяви між ними, наповнював повітря. Безліч птахів своїми піснями та покриками милували наше ухо.

Ми були як зачаровані від усього цього. Втіма після тяжкого переходу дуже давалась почувати, ми не пішли полювати, і тішилися відпочинком в цьому казковому кутку земної кулі.

Кілька разів до наших наметів близенько підходили табуни мавп, з великим зацікавленням роздивлялися непроханих гостей і видавали гортанні звуки здивовання. Мавпи підходили так близенько, що пощастило іх зфотографувати.

Єдина неприємність, що ми мусіли терпіти, — не було води. Ще в Наїробі нас попереджали, що місцевість Серенгети мало зрошуються, що води там обмаль, і що ми через це зазнаватимемо великих труднощів.

Нам частенько доводилося збочувати від накресленого напряму й табір розташувати там, де знайдемо бувало воду.

Тепер аж моторошно стає, як пригадати, яку воду ми вживали на те, щоб варити їжу і чай. Це була не вода, а якесь темна, бура смердюча рідина, в якій кишіли різноманітні комахи.

Вода була тільки по калюжах, що були за водопійла звірам, але й цих калюж було не багато й треба було її шукати звертаючись до тубільців, яких ми наймали як провідників.

Дуже часто, підійшовши до калюжі, знаходили ми тільки смердючий бруд і мусіли рухатися далі під палючим промінням сонця, не вгамувавши жаги.

Побачивши калюжу, негри кидалися до неї, заходили аж по коліна і нахилившись жадібно пили смердючу воду, не звертаючи уваги на посліди звірів, що поперед нами пили з цієї калюжі.

Велику має рацію приказка, що людина до всього звикає і по кількох днях ми вже не з такою огидою, як уперше, користалися з води із цих калюж для питва і супу.

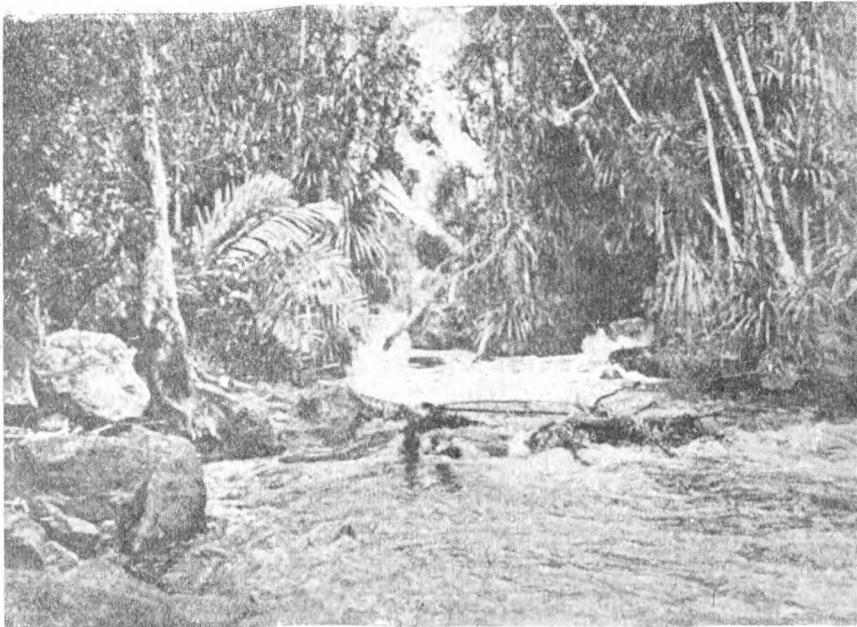
Навіть як кілька разів прокип'ятити її в казані і профільтрувати, вода лишається каламутна на колір і жахливо пахне. Ми всіма засобами намагалися вплинути на негрів, щоб вони не каламутили води в калюжах, але нічого не могли зробити, і вода в наслідок їх відвідин ставала ще брудніша, бо посліди, які перше плавали на поверхні, розколочувалися у воді.

Одного разу, вишукуючи калюжу з водою, ми надибали невеличку калюжу, а в ній купався носоріг. Носорога так вразила наша поява, що він побачивши нас, замість, за своїм звичаєм, кинутися на ворога, накивав п'ятами, лишивши на поверхні води сліди свого переляку.

Не вважаючи на такий додаток до води, ми не допустили негрів до калюжі, а старанно зібрали посліди, що на ній плавали, а воду перекип'яли в' казанах і вживали для пиття й кухні.

Отаку воду, здебільшого, доводилося нам пити в подорожі.

Коли ми були поблизу від річок, то з великою охотою користалися водою з них, і відходячи, завжди жалкували, що залишали чисту воду.

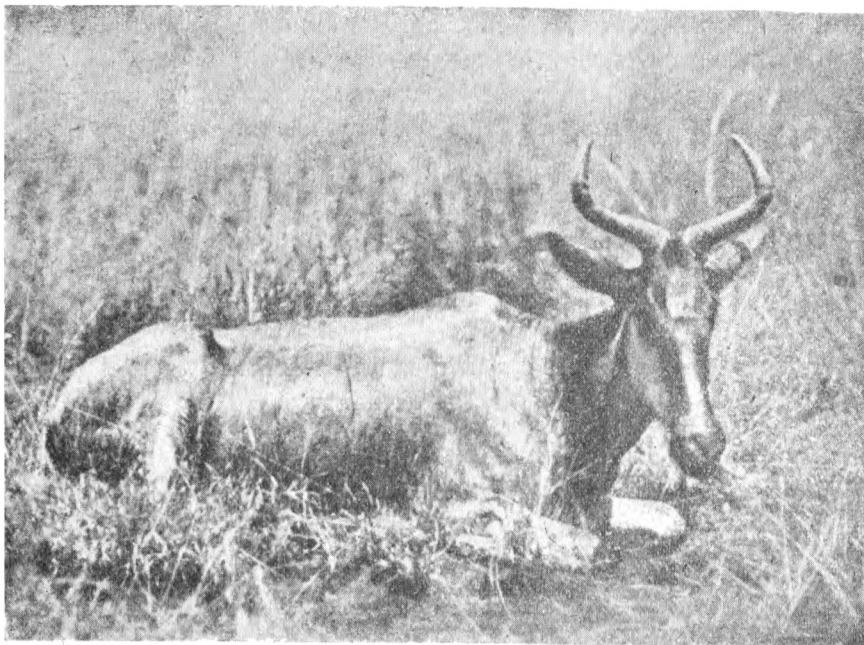
Річка у джунглях.

VII. ПОЛЮВАННЯ НА АНТИЛОП

В сафарі також, як і в Наїробі, дістали ми відомості, що весь простір, який ми мали пройти, багаточий на звіра, й те, що ми бачили, справді ствердило ці відомості.

Другого ж дня вранці ми попрямували різними напрямками від табору, умовившись зійтися в призначену для сніданку годину. Під час зупинок полювали ми всі, у поході ж здебільша полювало двое, ідучи з боку від каравану, а третій, що вів караван, стріляв тільки те, що траплялося йому на шляху.

Перед тим, як вийти на полювання, шикарі і провідники завжди радилися з Лепті і, діставши від нього вказівки, де має бути розташований табір, разом з мисливцями вирушали на півгодини раніш, ніж табір разом з вартовим каравану сходили з того місця, де була зупинка. Це призводило до того, що мисливці, уходячи вперед, могли підійти до звіру, що не був ще стурбованій від шуму каравану.

Антилопа — імпала.

Якщо полювали поблизу табору, то полювали всі троє. Шикарі самі добре знали, коли мають повернутися до табору і без годинника досконало знали годину.

Коли чомусь хтось спізнявся на сніданок або обід, то решта не чекали на нього, а сідали до столу, а для того ж, хто спізнився, зоставлялося їжу, яку він і їв повернувшись до табору.

Вийшовши з табору, разом з Аденом, зброєносцем і двома носіями і пройшовши більш як сто кроків, я звернув увагу на великий табун антилоп, що спокійненько пасся собі за 1.000 кроків і нас не помічав.

Я почав підходити до табуна йдучи за Аденом крок по крокові. Наблизившись на 500 кроків, ляг на землю і, не вважаючи на густу траву, почав повзти.

Місце було незручне і підходить й підлазити, бо тут не було дерев. Проповзши 200 кроків, за вказівкою Адена я підвівся трохи й узяв з рук зброєносця мавзера, поцілив в рогаля антилопи і натиснув курок — ґримнув постріл, і рогаль, відразу

стрибнувши, став битися на місці. Підійшовши до нього ближче, я дострелив його, щоб припинити йому муки.

Після моого першого пострілу, звір, що був у полі зору, почав ворушитися. Я милувався чарівною картиною — звіру було

багато: зебри, антилопи, гранта, імпала табунами на декілька десятків голів, відійшовши трохи, зупинялися і знову починали спокійно пастися. Я підійшов догори, і, знявшись на підгірок, дивився на цей звіринець, не бажаючи порушуваги їх спокій.

Сонце стало пекти і я поспішив до табору, біля якого я вбив ще декілька франколінів на сніданок, а також великого сірого варанга.

Невдовзі після мене повернулися й приятелі, на яких багатство звіру, як і на мене, справило велике вражіння.

Вони так само більше милувалися звіром ніж полювали.

Г. кілька разів пробував підповзти до антилопи - оленебика, але щоразу вони його помічали і не підпускали на віддаль пострілу. Р. убив антилопу гартебіста та куду.

Поснідавши, мої приятелі вмостилися в крісла подрімати, а я заходився «лікувати» негрів. Вони дуже люблять лікуватися. Цілком здорові ћєгри приходили до мене по декілька разів на день і просили їх полікувати, до того ж, як вони казали, одразу від 39 хвороб.

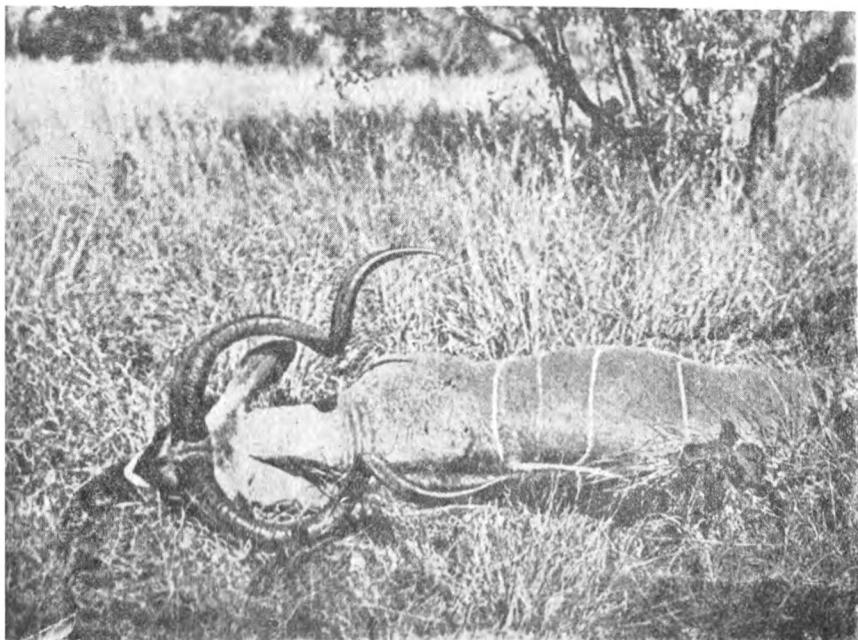
Жодні переконання, що вони не хорі, не помогали, і тільки порція лакриці, або ще якихось інших індеферентних ліків рятувала мене від їхньої настирливості.

Одного разу я спробував дати здоровому негрові порошок хіни, висипавши йому просто на язик. Негр, усміхаючися, проковтнув його і просив ще повторити порцію, кажучи «мзурі» тобто: «добре».

Я в перші ж дні таки зрозумів, що не матиму спокою, доки

Антилопа — гартебіст.

Антилопа — куду.

не призначу спеціальної години для приймання «удаваних хорих»; я ніколи не сплю вдень, отож і призначив спеціальне «амбуляторний прийом» після сніданку і обмежив його годиною.

Щоправда, траплялися іноді і не удавані вже хорі, але таких було небагато. Негри, нарід здоровий, і майже ніколи не хоріють.

‘Мені довелося лікувати тільки уразки, коли ми йшли крізь густі джунглі.

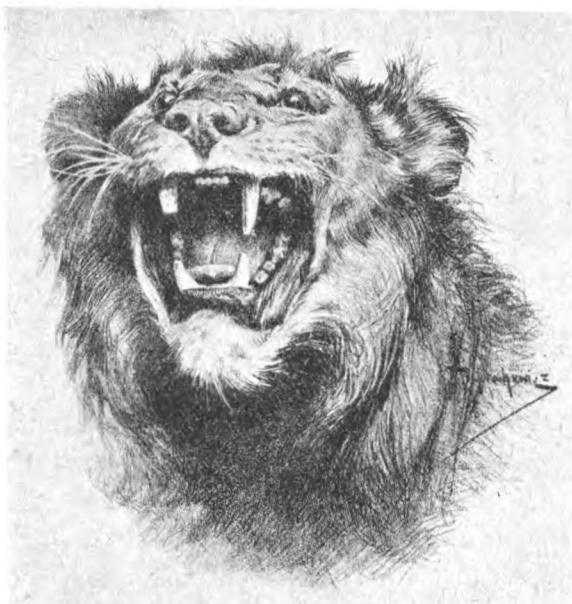
Мене вражало, як швидко в них гоїлися ці ранки. Намастиш йодом геть покалічену глибокими уразками ногу, і завтра вона вже мало не зовсім загоїлася.

На що негри ні разу не скаржилися так це — на зубний біль. Зуби в них міцні й яскраво білі і чистять негри їх дуже своє-рідно. Вони знаходять якийсь їм відомий кущ і, вирізавши з нього паличку, натирають нею зуби. Тоді паличка береться піною, яку вони спльовують.

Я теж спробував вживати замість щітки й зубної пасти такої

палички, що мені вирізав бой, і дуже добре чистив собі нею зуби.

Величезні пальми й банани, попід якими був розташований наш табір, утворювали затишок від нестерпно палючого сонця.

Лев своїм могутнім ревом нас турбував...

Хоч банани були ще не стиглі, негри їли їх дуже багато, також вони пожирали невимовну силу ще недійшлих горіхів, диких помаранчів та інших фруктів і ягід, що рясно вкривали дерева й кущі.

Ми дуже цікаво здобували грона бананів, оббиваючи гілляку розривною кулею. Негри накидалися на впалі банани й миттю з'їдали їх.

Р., полюючи вранці, бачив у далені лева, що гнався за антилопою.

Вночі ж круг нашого табору леви улаштували такий концерт, що ми трохи не всю ніч не спали. Два леви підійшли дуже близько і своїм могутнім ревом так нас турбували, аж я вирішив вийти з намету й дізнатися, чи горять багаття, запалені, щоб наструшим левів.

Я убив орикса.

Я побачив, що сторожа старається розпалити великі огнища близче до наметів, а через перекладача довідався, що один з левів нахабно підійшов трохи не до самого намету, не звертаючи уваги на вогонь.

Лепті, прокинувшись розповів нам про випадок, що трапився під час однієї сафарі, коли левове нахабство дійшло до того, що він забрався в середину табору, схопив негра, що спав у наметі і розірвав його.

Після його оповідання ми вжили всіх запобіжних засобів, порозкладавши навколо табору великі огнища й доручивши сторожі стріляти в повітря.

Леви, невдоволені таким вітанням, пішли собі від табору.

Наступного ранку, я, бувши вартовим, мусів держатися у таборі й давав якісь накази.

Не пройшло і п'яти хвилин, як до мене підходить один негр і рухом запрошує мене йти за ним, вказуючи на свою голову, і приклавши до неї два пальці змальовує роги.

Я взяв мавзера і пішов за ним. Виявилося, що хоч у таборі стояв гам, до нього кроків на 500 наблизився табун ориксів.

Зброеносець, що підійшов до нас, замінив мені шикарі, підвоячі до табуна. Місцевість рясненько вкривали дерева, і ми доволі таки близько могли підійти до орікса.

З-поміж них відзначався самець зі своїми здоровенними рогами, в нього то я й стрелив і, влучивши, як потім з'ясувалось, в лопатку кулею, відразу убив його.

Роги в цього орікса були дуже гарні і тепер я їх пода- рував Київській Спілці Мисливців та Рибалок.

Окрім цього орікса я того дня убив ще Грантову антилопу.

Мої товариші дуже багато стріляли і, повернувшись до табору, принесли декілька різних антилоп, а Р. окрім того вбив ще дві гієнуваті собаки.

Розташувавшись табором, ми завжди розставляли пастки на шакалів або гієн.

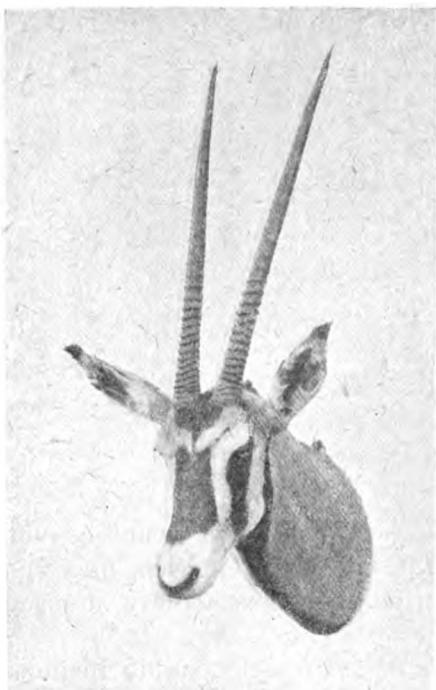
Гієни досить таки отруювали нам спокій таборового життя. Нахабні вони були неймовірно — вони іноді вдиралися до намету, де спали люди, і витягали звідти все їстивне. Нічого їстивного і шкур убитих звірів не можна було лишати зовні, бо все це гієни пожирали.

Ми дуже часто прокидалися від того, що гієни торкалися по- лотна наметів.

Потрапивши до пастки, гієна вчиняла велику метушню й галас і тим настрачувала на якийсь час решту родичів.

Ми взяли з собою в сафарі гак ловити крокодилів, але через тих гієн на жаль, ми не вловили жодного крокодила.

Гак цей завдовжки близько чверті аршина, зроблений

Антилопа-орикс.

58

з товстої криці і прикріплений до металевої линви, прив'язаної до дерева. Гак «наживляється» звичайно підсмаженою на огнищі мавпою, і таке «вудило» ми клали на березі річок, де водилися крокодили.

Нас дуже дивувало, що поживок завжди було з'їдено, а крокодила ні одного не піймано, але коли якось ми сказали про це, нам з'ясували, що поживок завжди з'їдали гієни.

Не вважаючи на багатство звіру, ми мусіли покинути ці місця й зробити кілька важких переходів.

Ми рушили в напрямі верхоріччя Узери.

Дуже шкодували ми, залишаючи цю частину країни; адже вона дала нам так багато приємних вражінь.

Дорогою ми полювали й наші трофеї збільшувалися щодня.

Чимало разів я зі своїми товаришами намагалися переслідувати левів, але вони уникали зустрічі, і тільки вночі, наче бажаючи помститися за порушений спокій, улаштовували коло табору свої концерти.

Під час одного з переходів, ідучи в стороні від каравану, я вбив 2 орикси, 3 гартебістів, 2 гранти і 3 пантарки.

Я зайшов на якусь галевину, де була безліч цих птахів, але вбити мені пощастило тільки трьох, бо зі мною не було широтівниці, й довелося стріляти з дрібнокаліберного вінчестера.

В Африці є кілька родичів пантарок. Ті, що я зустрів, були грифові пантарки з гарним, дуже яскравим пір'ям.

Убити пощастило мені тоді тільки трьох птахів, потім ми стріляли їх із широтівниці успішніше.

Гіена:

Знайти пантарок з їхнього голосу дуже легко, але вбити важкенько таки, бо вони, помітивши небезпеку, дуже швидко відлітають, і знявшись на крилах та пролетівши трохи, сідають на дерево, що тоді не підпускають до себе мисливця, близче як на 100 кроків.

VIII. ПОЛЮВАННЯ НА НОСОРОГА

На дванадцятий день після виходу в сафарі, ми підійшли до схилу невеликої ріки Зумі.

Шлях наш ішов крізь густі джунглі і ми з великими труднощами посувалися вперед, прокладаючи путь крізь жахливі хащі якихось колючих рослин. Звіра тут не було видко через густоту джунглів, але ми бачили багато слідів носорогів та інших мешканців джунглів.

Як наблизялись до річки Зумі, густота джунглів меншала, бо ґрунт ставав кам'янистіший.

Треба відзначити, що найглибшу й найбуйнішу рослинність ми зустрічали в Африці коло рік, але з ріки Зумі був виняток, бо береги її були дуже кам'янисті.

Недалеко від ріки й того місця, де передбачено було зупинку, Р., ідути остеронь від каравану, вбив носорога, і ми, бувши при обіуванні туші, спостерігали огидливе видовище, як люди перетворювалися на диких тварин.

Наши препаратори з 15 носіїв дуже спритно і з великою майстерністю розбириали тушу вбитого носорога, відокремлюючи для колекції частини ніг (копита), голови, окремі шматки шкури; але коли розрізано очеревину, всі негри з диким виттям накинулися на тельбухи й їли обмазуючись кров'ю: за найбільші ласощі негри вважають печінку вбитого звіра і нам запропонували скуштувати свіжої печінки носорога, але ми відмовилися від такого «частування».

Люди каравану, дізнавшись тільки про вбитого великого звіра, поспішили до нього й не пройшло двадцяти хвилин, як

Р. вбив носорога.

од величезної туші носорога залишилася лише купка кісток і кишок.

Над нами в повітрі кружляли грифи, чекаючи, коли люди відійдуть, щоб поласувати рештками.

Коли ми розташувалися табором під тінню дерев, що облямовували берег, перше, до чого ми взялися, це було випрати білизну й все, що тільки можна було прати.

З великим задоволенням пили чай з річної води, а також зробили собі ванни з чистої води, а не з видобутої по калюжах.

Негри, побачивши ріку, стрімголов побігли до неї і почали пожадливо пити воду й купатися на мілкому, пустуючи, як малі діти.

Великих зусиль коштувало Лепті і Ніямпарові примусити їх раніш улаштовувати табір, а потім уже купатися.

Ввечері на пошану Р., що вбив носорога, було влаштовано свято. Всі люди каравану, поділившись на окремі племена, улаштували танки зо співами, одягши на голови вінки із квітів і листя і напудрувавши борошном.

У своїх піснях вони вихваляли могутність білого мисливця,

Негри накинулися на тельбухи носорога й їли обмазуючись кров'ю.

що дав їм можливість поласувати смачною їжею, та й взагалі заслуги білої людини.

Під час обіду на нашому столі з нагоди вбитого носорога з'явилася пляшка з вином, а поміж інших страв досвідчені куховари подали варений язик носорога з якоюсь підливою, що нам, сказати правду, не дуже прийшлася до смаку.

Полювання наступного дня коло ріки Люмі було плохеньке: ми всі вбили 2 гранти, 1 імпала, 1 скакуна і кількох франклінів, але зате ми втішали себе споглядаючи чудову природу.

14 грудня, тільки розвиднилося, ми рушили, сподіваючися до вечора дістатися до ріки Узері, припливу ріки Тсаво, де ми гадали зробити двовидну зупинку, і я мріяв спробувати половити рибу.

Пройшовши без зупинок близько 5 годин, ми підійшли до невеличкого селища племені сомалійців і розташувалися на відпочинок недалеко від нього.

Разом з перекладачами, Лепті й кількома носіями, що мали

відганяти собак, коли б ті водилися в селищу й накинулися б на нас, ми рушили до селища.

Воно складалося з 10—15 негрських домівок, зроблених дуже примітивно.

Антилопа Гранта.

нам вівцю й шкуру з великої гадюки.

За ці подарунки ми йому віддачили декількома рупіями й ще якимись дрібничками, що ми їх узяли в сафарі спеціально для подарунків тубільцям.

Ватажок був дуже вдячний за подарунки, і на знак цього запропонував користатися з послуг його старшого сина, як провідника.

Окрім того, він обіцяв довідатися, чи є тепер коло гори Тсенка слони, бо ми хотіли влаштувати там на них полювання, і сповістити про це нас за кілька день.

Усе воно було огорожене високим живоплотом з колючих дерев і чагарника, де був невеликий отвір, що затулялося його колючим кущем. Живопліт цей рятував людність у селищі від нічних гостей—гієн і левів, бо їх багато було в джунглях навколо.

Коли ми наблизилися, всі пожильці вийшли нам назустріч і з великим зацікавленням нас роздивлялися, ми, також не менш зацікавлені, оглядали їхні домівки, і цікавилися їх побутом. З наших перекладачів знайшовся один, дуже добрий знайомий з мешканцями селища та їх ватажком. Він, перекладач цей, жив кілька років тому аж два місяці в цьому селищі з якимось науковим дослідником, якого він супроводив в його сафарі.

Ватажок був до нас дуже гостинний та чесний і подарував

Ватажок уже зовсім був захоплений, коли попросив полікувати його від «б хороб», а я не відмовився виконати це його прохання.

Присутні при цій «процедурі» негри дивилися на мене, як на якесь божество і щось шепотіли, повторючи часто «мзурі».

Жінки негрські дуже граційні замолоду, але, дійшовши певного віку, стають дуже на вигляд невабливі.

За найбільше кокетство в них вважається витягування грудей, і що довші груди, то, на смак негрів, жінка вродливіша.

Ми бачили, як одна жінка годувала грудьми малого, прив'язаного їй на спині, перекинувши свої груди через плече.

Одяг і в жінок і в чоловіків здебільшого не дуже складний: кілька браслетів і каблучок на руках та ще шматок якоїсь ганчірки, прив'язаний до мотузка круг талії.

Дуже зрідка на жіночих головах красувалися шматки яскравої матерії.

Нас почастували бананами, козячим молоком і медом. Від перших страв ми відмовилися, але мед їли з великим задоволенням.

Вулики з бджолами були прикріплені до дерев коло селища і нагадували наші вулики-колоди, тільки наші прикріплюються сторчма до землі, а ці поземно.

Коли ми й люди каравану відпочили трохи, попрощалися ми з мешканцями селища, що видивлялися на нас, і побажавши ватажкові швидше видужати від його шести хвороб, рушили в дальшу дорогу за накресленим планом.

14-го грудня 1911 року наш караван потиху йшов уперед, обходячи велике папірусове болото Тсаво. Вартовий каравану Г., що йхав спереду, дав раптом тривожний знак рукою негайно зупинитися. Як з наказу, зіскочили ми з коней і схопили експреси. Полювання в Африці потребує багато обережності і, не вважаючи на вжиті заходи, часто важко буває уберегтися від несподіваного нападу звіру, — отож гасло, подане Г., дало нам зрозуміти, що ми в небезпеці.

Виявилося, що Г., випадково подивившись в бік, побачив, що на 150 кроків від каравану миготять дві якісь жовті плями. Наш досвідчений слідошукач Аден зразу визнав, що це леви—лев і левиця.

Перший постріл було віддано Р., ми ж з Г. вирішили йти за ним, щоб в разі потреби допомогти йому.

Наші слідкошукачі, зібралися і зараз же дізнавшися про напрям вітру і топографічні умови місцевости, склали план полювання.

Ми мовчки йшли за ними й вже втрачали надію побачити левів, коли несподівано, недалечко, в усікому разі не далі як за 60 кроків перед нами, наче виросла з землі постать великої левиці. Вона, постоявши нерухомо з півхвилини і пронизуючи нас своїми очима, так само раптом зникла в траві, як і з'явилася.

Хоча я й Г. встигли взяти на мушку левицю, вона пішла без шкоди для себе, бо перший постріл було віддано Р., а він запізнився його зробити. Всі наші дальші спроби відшукати левів були даремні. Мабуть леви перейшли до недалеких джунглів, а переслідувати звіра в густих джунглях було зовсім недоречно.

Така була моя перша зустріч з левицею.

Дальший наш шлях ішов у напрямі ріки Узєрі, припливу Тсаво; і до неї ми намагалися дійти до заходу сонця,— потім іти джунглями вже не можна, бо відразу ж стає темрява. Тільки останні промені екваторіяльного сонця ховаються з очей — зараз же стає зовсім темно і різко падає температура, це ще більш почувається тому, що організм, який за день зогрівся, зараз же підпадає різкому впливові зниженої температури.

Які різкі бувають коливання температури, можна зрозуміти з того, що температура перед світанком падає до 4—5° К., а вдень у затінку сягає 50°.

Світанків у нашему розумінні в Африці також не буває й темряву ночі з першими ж променями сонця відразу заміняє яскраве денне світло.

Довгі африканські ночі давали нам можливість добре відпочити після довгих виснажених переходів і важких полювань, бо у нас був час від 6 г. веч. до 6 г. ранку.

Близько 4-ої год. дня ми дістались довгожданих берегів ріки Узєрі, багатої за відомостями, що ми ще в Наіробі мали, на рибу. Відомості ці цілком себе виправдали.

Складаючи план експедиції, ми, передбачаючи можливість рибного лову, запитали докладно спортивне бюро, яке тільки

ї організовувало подорожі, про рибні лови в африканських водах того району, де ми мали полювати. Відповідь була дуже коротка, що риби в ріках є сила-силенна, але нічого не казано про способи й потрібне знаряддя.

За довгий час перед виїздом з Києва я склав докладного списку потрібного рибаліського знаряддя, і за ним набув усе і старанно склав до окремої скрині. Мое знаряддя складалося з трьох першозраздніх вудил Гарде¹, кількох шпуль Гарде різного розміру, коло 10-ти шторківських волосенів, складної підсаки, великого добору найрізноманітніших штучних мух і блешень, а також безліч шовкових поводків. Окрім того, було взято кілька сот гачків різних нумерів з поводками, і без них. Персональний досвід і мудре речення «запас біди не чинить» врятувало мене, бо все знаряддя для рибальства я взяв з великом запасом. З-поміж мух були також вживані для лову язів по наших водах, тобто великі волохаті бронзового кольору, з замшевими хвістиками і, хоча це й дивно, ці муhi, виявилося, були найпридатніші для лову риби в африканських ріках, бо на них ловилися найбільші екземпляри.

Ріка Узері така багата на рибу, що треба тільки кинути якусь там річ, хоч би й шматок дерева, як зараз же цей шматок хапала будь-яка величенька риба.

На рибні лови я завжди ходив у супроводі кількох носіїв нашого багажу, яким рибальство давало велику приємність і, крім того, багаті обіди і вечери. Апетит у негрів такий, що бракує слів порівняти, яку масу їжи вони можуть проковтнути, до того ж ще майже напівсирої.

Моя перша спроба рибальства в Африці була невдала. Не встигла муха, яку я кинув, і трохи зануритися, як її схопила вже якась риба, що виявляла таку силу опору, що я не знав, чи мое гарденівське вудилище із сталевим стрижнем витримає й не зламається. Але міцне вудилище виправдало себе, і тільки шторківський мотуз розірвався на тонкому місці при першій же спробі: намотати його на шпульку, і риба пішла собі, забравши до того шматок волосені, поводок і муhy. Я був цілком приголомшений і деякий час зовсім не знав, за що бра-

¹ Складні проклеені англійські вудилища.

тися, бо велики екземпляри якихсь, мені незнаних, риб весь час з'являлися на поверхні ріки, хапаючи комах, що падали у воду.

Тим часом негри зажерливо витягали рибу не меншу як 5 фунтів кожна; знаряддя в них було найпримітивніше: гаки, зроблені з цвяхів від тих скринь, де була провізія, пожива складалася із шматка в'яленого м'яса, з яким вони майже ніколи не розлучаються в експедиції. М'ясо, щоб заспокоювати голод, негри носять стрічкою через плече й запаси поповнюють трохи не на кожній зупинці, і на це йшло м'ясо всіх без винятку звірів, яких ми тільки вбивали.

Я швидко отямився, і не бажаючи загубити вудила, за прикладом негрів, намотав на шпульку волосінь так, щоб її довжина не була більша за два аршини від кінця вудила, прив'язав до неї гачка із сталевим поводком, а на нього поклав шматочок м'яса і почав ловити, кидаючи поживу недалеко від берега. Тільки гачок з поживою зник у воді, коли зараз же його й схопила риба. Багато я прогаяв часу, доки мені пощастило витягти з води десятифунтового електричного сома, і коли б на шпульці не було досить великого запасу волосені, то напевно трапилася б зо мною знову та сама невдача, що і першого разу. Коли я зловив кілька екземплярів, я знов спробував відягти жилковий поводок, прив'язав до нього муху й кинув далі від берега, але зараз таки був покараний за свою спробу, бо якийсь велетень, зачепивши за гачок, одірвав поводок, так наче розрізав його ножицями. Розсудливість перемогла й я вирішив не ризикувати більш своїм удилом, а припинити влови й повернутися на те саме місце завтра, озброївшись масивнішим удилом і товстими волосенями.

Сонце вже було на останньому прузі, коли ми повернулися до табору. Всю пійману рибу на моє розпорядження зважили й мене здивувала її вага. За годину було спіймано близько 15 пудів різноманітної риби, і готовати її на вечерю взялися кухари й носії. Цього вечора юшку варилося по всіх казанах, які тільки були в таборі, а більшу частину тієї риби, що не вмістилася в казани, засолено й заховано, щоб завтра її на сонці зав'ялити. Засолено тільки рибу, призначену для нашого столу, бо негри їли їжу без солі.

IX. ПОЛЮВАННЯ НА ЛЕВІВ

Повернувшись з полювання незабаром після мене, товариші сповістили, що вони вбили трьох зебр, але не торкали тіл, залишивши їх на поживу для левів, бо бачили багато їхніх свіжих слідів.

За вечерею ми ділилися вражіннями пережитого дня й слухали безконечних мисливських оповідань начальника нашого каравану Лепті. Лепті, француз з походження, дуже освічена людина й приемний розмовник. Закінчивши природничий факультет Паризького університету, він так захопився полюванням і подорожами, що кинув свій фах і пішов служити за провідника й організатора мисливських експедицій.

Між іншими оповіданнями, Лепті, щоб виправдати Р., дуже мальовничо розказав нам випадок, що трапився кілька років тому з якимось відомим мисливцем на левів, якого він супроводив. Вони моячки сиділи під пальмою разом з слідошукачем, знемагаючи від утоми і спеки після того, як даремно переслідували лева, що зник в густих джунглях. Слідошукач випадково помітив недалеко від них лева, що тихесенько йшов до них з завітряного боку, не помічаючи їх. Майже не ворушачись, мисливець підняв рушницю, націлився й хоч лев був не далі, як на 15 кроків, не стріляв. Тоді слідошукач, маючи в руках запасну рушницю, вистрелив і убив лева. Після пострілу Лепті звернувшись до мисливця, висловив йому свій подив з його спокою і був дуже здивований, коли той йому з'ясував, що це був не спокій, а розгубленість у наслідок великої втоми. Сьогоднішній випадок з левицею Лепті також з'ясував розгуб-

леністю Р.; до якої спричинилася втома й апатія. Зустріч з левицею була близько першої години дня, тобто якраз тоді, як екваторіальне сонце, не зважаючи на одягнену вовняну білизну й вбрания, пече тіло до болю, а металеве розігріте стремено палить ногу, хоч на ній і повстяна ізоляція й шкіряне взуття і товста флянеля, якою поверх тонкої карпетки вона обмотана.

Цілу ніч наша варта палила великі огнища, щоб відігнати левів, а ми чули лев'ячий концерт, що довго ще не давав нам заплющити очей, але втома своє зробила й я заснув.

Прокинувшись ще далеко перед світанком, я розбудив товаришів, що міцно спали, бо нічний концерт також довго не давав їм заснути.

Нащвидку напившись кави, ще темно було, як ми залишили табір, сподіваючися підійти до залишених трупів зебр так, щоб знайти коло них левів.

Вийшовши з табору, ми послухалися поради наших слідошукачів, що краще йти одному мисливцеві, а не багатьом, кинули жеребок, і Р. пощастило здобути право підійти до левів, а я разом з Г. вирішили взятися до полювання на антилоп вільдебістів або гну, яких ще звечора один із зброєносців помітив на рівнині неподалеку від табору.

Слідошукачі Аден і Ельмі склали план полювання так, що постріли Г. й мої не могли заважати Р. підходити до левів і тільки тоді я й Г. погодилися йти на полювання, а не повернутися до наметів.

За короткий час сонце, зійшовши, освітило галіяву, що лежала перед нашими очима і на ній паслися табуни різних порід антилоп і зебр. Але угода перш за все, ѿ не вважаючи на таке багатство звіру, ми прямували далі до того місця, де можна було почати полювання, не зіпсувавши Р. підходу до левів.

Нарешті Аден зупинився і, показавши табун з декільких вільдебістів, що спокійно собі паслися, сказав, що постріли в цих вільдебістів іхнього з Ельмі плану не порушать.

Вільдебістова антилопа одна з найобережніших антилоп, які мені траплялося колинебудь зустрічати на полюванні, в степах Азії і в Африці. Скоро помітивши небезпеку, вона зараз же хovalася й підійти до неї ближче не було вже зможи.

Зебру залишили на принаду левів.

Довго крадучися — а полюють в Африці тільки «крадцем», — Г. пощастило підійти, чи вірніше, підповзти до стада вільдебістів на 700 кроків і вбити звіра з такоїдалекої дистанції. Не вважаючи на пошкодження, які зробила розривна куля $6\frac{1}{2}$ міліметра, випущена з мавзера, вільдебіст ще бився, а коли ми до нього підійшли, він ще пробував стати на ноги, але був паралізований, бо куля розтрощила верхівки передніх лопаток і зачепила хребет. Поляючи, ми весь час дивували з цієї «витривалості на рану» африканського звіра, бо його трохи не завжди доводилося добивати.

Хоч який страшний удар кулею з експреса, а навіть на смерть поранений, звір деякий час все ще б'ється. Обвинувачувати мене й моїх друзів, що ми погано стріляємо, не доводилось, бо всі ми дуже добре орудуємо рушницями, а один з нас Г. вважався за видатного стрільця не тільки в нас, але й в Західній Європі.

Не встигли ми ще добре роздивитися вбитого вільдебіста, як з того боку, де лежали трупи зебр, залишенні з вечора, по-

чули часту стрілянину, і ми зараз же збагнули, що це Р. зустрівся з левами. Ми швидко рушили на постріли і, проїшовши трохи, побачили у бінокль, як начальник каравану Лепті, слідошукач Ельмі і десятків зо два носіїв разом з Р. підходили до пораненого лева, якого він і добив.

Р. розказував нам, що коли вони вже підходили до зебр, то слідошукач показав йому аж чотирьох левів, що закінчували нічну трапезу і прямували до джунглів на денний відпочинок.

Рушниця в нього була несправна, і йому пощастило поранити тільки другого лева, бо носій, що йшов позаду з запасною рушницею, не встиг йому подати вчасно другу рушницю.

Лев, що його убив Р., був п'ятилітній самець із чудовою гривою. Р. сказав нам, що після його першого пострілу три леви одразу повернули в бік од густих джунглів і вказав нам їх напрям. Слідошукач Аден, роздивившися на слідах утікливих левів, заявив, що вони далеко не підуть, і що місцевість, куди вони зникли, дає їх переслідувати.

За умовою, право другого пострілу в левів мав Г., й я вирішив іти з ним, щоб ще раз зблизька побачити лева.

Коли ми пройшли щось із верству, Аден, уважно розглянувши траву й кущі, авторитетно заявив, що леви розійшлися і один десь недалеко від нас. Наші славнозвісні слідошукачі псковитяни — «окладчики» не мають ані трохи тієї спостережливости й зручности, яка є в африканських слідошукачів: найменший дряпак від пазуря на кам'янистому ґрунті, зламана гіллячка на кущі, прим'ята травинка, волос звіра, що зачепився за колючку, ледве помітний слід від копита, не кажучи вже про краплю крові пораненого звіра—дає їм змогу швидко орієнтуватися й не помилячися визначити напрям, куди і в якому стані пішов звір, і де він зараз. Багато разів я намагався зблизька розглянути мало помітні прикмети, що мені показували слідошукачі, але ніяк не міг їх побачити; слідошукачі ж щоразу дивувалися з того, що я їх не помічаю, сами вони їх бачать навіть здалека і дають пояснення, немов читають розгорнену перед їх очима книгу.

Життя в Африці взагалі, а під час полювання особливо, зв'язане з багатьома випадковостями й несподіванками і привчило мешканців бути дуже уважними й спостережливими, інакше бо

небезпечно, як то кажуть, 1 кроку ступити: чи можеш наступити на гадюку, чи схопить, бува, коло води крокодил, а ними ж африканські води аж кишать, або ж знову нападе якийсь дикий звір, чи то схопить пітон і замкне в свої убивчі обійми. Гострий зір та інстинкт самоохорони в тубільців дивували нас з початку і до кінця експедиції і правили за тему безкінчених розмов.

Собака, що йшов за нами на ланцюзі, почувши лева, почав скажено рватися вперед і, з розпорядження Аденового спущений з ланцюга, побіг за левом по свіжих слідах. Лев довго ухилявся від зустрічі, але потім забився у великий густий кущ, добре вкритий листям і високою травою.

Г. підбіг до куща з експресом Голанда¹ напоготові й зупинився. Собака шалено гавкав, але лев, захованавшись, не виказував жодних ознак життя. Стоячи поряд з своїм приятелем, і тримаючи експрес, я був переконаний, що не матиму нагоди вистрелити, досить було подивитися на Г.—з якою витримкою він стояв поблизу куща, щоб переконатися, що цей—вже не змішається.

Раптом із куща зачувся жахливий рев потурбованого лева. Мов на кивок жезла, все навколо в джунглях враз завмерло. Люди, що нас супроводили, притиснулися одно до одного. За кілька секунд рев знову повторився, але такий жахливо сильний, що я аніяк не міг собі навіть уявити. Силу цього ревіння ніяк не порівняти з ревом, що доводилося чути в звіринцях, або вночі в джунглях. Це був якийсь удар грому, і мене він зовсім приголомшив. Тільки тоді я вчув усю міць і силу лева, коли він нападає. Зброєносці не витримали й стрелили у кущ з наших запасних рушниць.

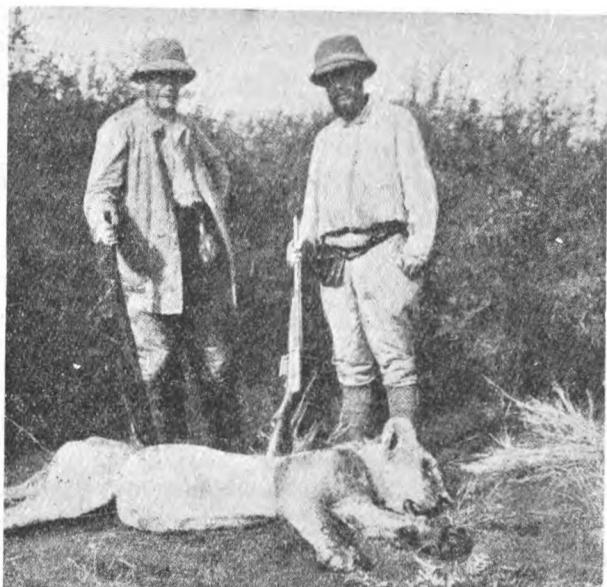
У цю хвилину висунулася з куща напівроззявлена, з вищіреними зубами левова паща. Гримнув сильний кардитний постріл з Голанда Г. і лев, не встигши ще стрибнути, ліг безძиханим трупом коло наших ніг. Виявилося, що Г., узявши під увагу, що лев, стрибнувши, може когось з нас поранити, стрелив майже без інтервалу, увігнавши обидві кулі в череп левові: одна куля влучила межі очі, а друга—в очну западину.

Багато років минуло вже відтоді, але й тепер яскраво в моїй пам'яті постають окремі моменти цього виключного полю-

¹ Одна з найкращих для потягнення на величного звіра англійських рушниць.

вання, коли наше життя було поставлене на карту. Сила пережитих вражінь була колосальна, але без сумніву найсильніше вражіння справив на мене жахливий рев розлюченого лева.

Видатні мисливці на левів, як Селю, Жаксен та інші казали, що тільки тоді мисливець може мати уяву про полювання на левів, коли мав справу з левом, що нападав.

В. Городецький та М. Растропович коло вбитого лева.

Відпочивши від цього нервового переживання, спричиненого цим полюванням, ми вирішили рушити до табору. Нашу таку постанову підтримало й те, що у нас у пляшках не було чаю, бо далі перебувати під палючим промінням без питва не було зможи.

По дорозі до табору трапився сумний випадок. Г. підкрадаючись до двох жираф, що помітив Аден вдалечині, випадково вбив самицю, яких полювати заборонено в англійських «володіннях». Г. стурбуvalа ця подія, але в цій історії був винен Аден, що невірно показав йому на самицю замість самця. Але випадок цей скінчився щасливо, бо завідувач полювання цієї провінції Васман, діставши відомості про порушення

закону про полювання, розслідивши це, з'ясував, що самицю вбито випадково, і Г. не підлягав карі.

Близько до самого табору я вбив гранта, а Г.—імпала й шакала.

В таборі ми знайшли Р., що, окрім лева, вбив ще й газелю.

Коли ми випадково особисто познайомилися з Васманом, а це було за кілька день перед кінцем нашої експедиції, він нам сказав, що про вбиту самицю жирафову він знатав через декілька день після того, як її вбито, що він усе з'ясував і просив вважати це питання за скінчене. Нас вразив цей чудово поставлений догляд за виконанням закону про полювання, коли жодне порушення не заховується і в кожному окремому разі проводиться стараний розслід з виясненням усіх подробиць.

Англійський уряд видав суворий закон про полювання й тих, хто порушував його, дуже суворо карає аж до шестимісячного арешту, з одночасним штрафом до 300 рупій, на наші гроші більш як 2000 карб.

Особи, що повідомляють владу про порушення цього закону, дістають у нагороду половину судового штрафу. Тому дуже рідко хто порушує цей закон, бо немає осіб, які бажали б його зламати, знаючи до того ж, що про кожний такий випадок безумовно дізнається влада.

Нам так і лишилося невідоме, хто з наших людей і як сповістив владу про випадок з самицею-жирафою, та ще з усіма подробицями.

Надвечір я знову взявся ловити рибу «нахлистом». Вудилице і волосені були міцні і мені щастливо витягувати екземпляри електричних сомів аж до 25 фунтів.

Коли я брав в руки електричних сомів, вагою більш як 10 фунтів, вони давали досить міцний електричний струм; але струм цей швидко слабшав, хоч риба й була ще жива.

Г. за прикладом негрів витягував простим вудилом близько берега багато риби.

Під цей час трапився ще випадок з крокодилом.

Мій новий приятель негр, якому я вилікував руку, що він собі дуже скалічив, впавши з тягарем, вважав за свій обов'язок мене скрізь проводити на знак вдячності, стоячи позаду мене, раптом торкнув мене за руку і легеньким рухом голови покатив

зав на крокодила, що на нас плив, збираючися покушувати мене або одного з моїх товаришів.

Я схопив експреса, що лежав біля мене і вистрілив у крокодила.

Крокодил став битися у воді, знімаючи величезні бризки, й поранений смертельно, пішов на дно річки, борсаючися ще й на дні, і зчинив таке хвилювання, що Г., підбігши на мій постріл, влучно порівняв його до Нептуна, що знімав бурі на морі.

Дістати убитого крокодила не було зможи, бо він затонув на глибокому місці, а довгих пішень у нас не було, лізти ж у воду також було неможливо, бо в Узері дуже багато крокодилів.

Підходячи до місця рибних ловів, я помітив на одному з островців, який висувався на аршин, групу крокодилів, що грілися проти сонця.

Крокодили, побачивши мене, зараз же втікали в воду, і, хоча й було височенько, зробили це швидко й плавко.

Часто доводилося мені спостерігати крокодилів на ріках Узері та Аті, але вони дуже обережні і тому, мені не пощастило ані разу їх добре роздивитися, хоч і багато разів вони підпливали до мене на кілька кроків.

Помітивши ще здалека людину, що наближається, крокодил поринає у воду, а виринувши, починає плисти до неї дуже швидко і плавно, а до того ще так обережно, що не можна помітити й руху води, а тільки випадково можна побачити маленький шматочок рила й орбіти очей.

Скільки разів ми не стріляли в крокодилів, одному тільки Г. пощастило вбити і забрати з собою величенького крокодила, що він його надибав у невеличкому чистому озері близько ріки Аті.

Крокодил дуже витривалий на рани і його можна вбити відразу тільки влучивши в мозок або хребет, всі інші рани не смертельні й навіть з розривною кулею з Голандового експреса від ударів якої звір, улучений навіть не в убийне місце, падав здебільшого як від блискавки, крокодили завжди уходили.

Крокодил це нещастя для тубільної людності й найбільше

Г. пощастило вбити величенького крокодила.

гинуть від них жінки, що перуть білизну і беруть воду, а також діти, що купаються в річках.

Від крокодилів гинуть не тільки негри. На кладовищі в Найробі ми бачили кілька монументів, поставлених европейцям, що загинули від крокодилів, з-поміж них одному відомому англійському вченому дослідникові, що загинув від крокодила, працюючи близько ріки.

Наблизившись до наміченої жертви, крокодил хапає її зубами й тягне на глибоке місце, де вона і тоне. Труп він з'їдає за кілька день, коли він вже розкладається.

У нас уже кілька день жив у таборі невеликий крокодил з 10—12 вершків завдовжки, якого спіймали люди, супроводивши Р., під час одного з полювань поблизу ріки.

Вони помітили його на березі коло невеличкої калюжі, куди він і поспішив сковатися. Але калюжа була така мілка, що він не міг у ній заховатися і з води стирчала його脊на. Ельмі зупинив Р., що хотів його застрелити з рушниці, і за допомогою зброєносців і кількох носіїв пощастило його скопити живцем.

Крокодил цей жив кілька день у таборі і був за велику роз-

вагу неграм, які його мучили так, що ми нарешті дали розпорядження вбити його, а шкуру препарувати для музею. Так і зроблено було. Багатюща риба в ріках править за прегарний харч для крокодилів; і вони швидко розмножуються; але, не задовольняючися з самої риби, скрізь і завжди нападають вони на людей і звірів і навіть на таких великих, як от буйвол.

Схопивши звичайно тварину за передню частину піска, крокодил могутнім ударом хвоста валити звіра й тягне його у воду.

Повернувшись після рибних ловів до табору з силеною кількістю риби, ми помітили, що негри в таборі дуже жваві, причиною цьому було ранкове полювання, а також наші рибний улов, про який уже тaborovі було відомо.

Назвичайно смачною здавалася нам юшка з свіжої риби і шашлик із левового серця.

Страва дійсно дивовижна, яку тільки в сафарі натрапиш.

Куховари подали левове серце дуже вроочисто, підносячи перші порції тим мисливцям, що вбили лева.

Пережиті в цей пам'ятний день сильні вражіння, а також приемні почуття, від вдалого полювання і улову риби, були за тему для безконечних розмов за нашим столом.

Удень за вказівкою наших шикарі, зроблено коло трупа вбитої зебри засідку на левів, що зветься зерибою або замбою. Така зериба дуже різниеться від наших засідок. В той час як наші засідки робиться, як мога менше, зериба — це велике спорудження з дерев і колючих рослин.

Зерибу влаштовується коло трупа вбитої тварини або на споживок біля неї прив'язується якунебудь свійську тварину, найчастіш вівцю.

Зерибу робиться так, щоб лев, коли не буде вбитий на місці, не міг кинутися на мисливця, що в ній сидить.

Зериба, що її зробили наші люди, була 7—8 арш. заввишки і великого діаметру.

Знаючи досвід наших шикарі, ми, звісно, нічого їм не вказали, а тільки дивилися, як будувалося велику споруду.

Сила гілок з довгими колючками, зверненими назовні робили з зериби недоступну для лева фортецю й сидіти у такій зерибі було зовсім безпечно.

Кинений жеребок, хто має засісти до зериби, припав Р.

До туші зебриної підійшов лев з дуже гарною гривою.

Вирішено було, що Лепті сидітиме в зерибі разом з ми-
сливцем, щоб йому допомогти розправитися з левами,
якщо їх декілька прийде до трупа.

Я пішов з Р. і Лепті до зериби з тим, щоб повернутися
до табору разом із шикарі.

Вертаючись, я весь час захоплювався красою ночі. Весь
обшир навколо освітлював місяць. Мімози й акації були над-
звичайно гарні у цьому освітленні.

Невпинний шум від цокотіння цикад надавав ночі щось
казкове.

Вранці Р. розповідав, що й години не пройшло як ми віді-
йшли, коли до туші зебриної підійшов лев з дуже гарною гри-
вою, але він не встиг вистрілити, бо лев, накинувшись на тушу,
ліг дуже незручно за нею, й не вважаючи на світлу ніч, Р. не міг
поцілити в убійне місце.

Накинувшись на тушу, він розірвав їй живіт, і звідти вирва-
лися гази з таким шумом, наче бомба розірвалася. Лев більш

за все любить тельбухи й тому спочатку починає з них, ковтаючи і не розжовуючи.

До туші підходили ще два леви, але постояли oddalik і pішли геть, не бажаючи порушувати трапези левові, що прийшов перший.

Далі від трупа сновигали шакали й гієни, що не ризикували підійти до нього.

Довго втішувався лев, видаючи згуки, подібні до глибоких зідхань й видихань, потім, наївшися, так швидко відійшов від зебри, що Р. знову таки не встиг вистрелити.

Р. убив перед світанком на туші тільки три гієни.

X. СЛОНИ

16 грудня, коли намети вже складені, й ми збирались рушити в дорогу, прийшов син ватажка і приніс дуже радісну звістку про слонів.

Діставши її, ми трохи змінили наш план і швидко попрямували до майбутнього місця полювання на слонів, боячись, щоб ісся не потурбувало й вони не пішли кудись на інше місце.

Два дні ми йшли долиною ріки і дуже часто коло самого берега.

Я звичайно використовував кожну зупинку, щоб рибалити, і ловив багато риби: одного разу я піймав чималу черепаху, з якої зварили суп, улюблену страву Лепті.

Боячися своїми пострілами потурбувати слонів, ми не полювали, а стріляли для колекції птахів і мавп тільки з дрібнокаліберних вінчестерів.

За цей період наша колекція збагатилася на дуже багато екземплярів.

Дуже часто шлях наш перебігали антилопи і кілька разів бачили ми носорогів.

Нарешті 18 грудня коло 1 год. дня ми розташували наш табір поблизу гори Тсеука.

Ввечері ми знов тягли жеребок, хто має йти на слонів й щастя знов усміхнулось Р., ішо витяг записку «слони». Ну, й щастить йому, просто дивно. Щоразу, як кидали жеребок, завжди йому випадало щастя.

Я не звертаю на це уваги, бо ёне змагаюсь убивати звіра, а з більшою приємністю слідкую за всім перебігом полювання, Г. ж, ніяк не може тягти жеребка, щоб не хвилюватися.

Навряд чи нам вдасться денебудь ще під час сафарі влаштувати полювання на слонів, бо в цій частині Східної Африки слонів не багато й водяться вони в резерваті № 1, де полювати їх заборонено, й тільки інколи кілька їх виходить із цього резервату.

Найбільше слонів це біля підгір'я Кенії, а також біля рік Мара й Морані, куди ми спочатку й мали скерувати нашу сафарі, але не могли цього зробити, як я вже раніш згадував, через велику повідь після дощів.

За рік до нашої сафарі, в тій частині Африки полювали Нірод з Горчаковим, і вони одного разу мали нагоду побачити великий табун слонів, де було не менше як 300 голів.

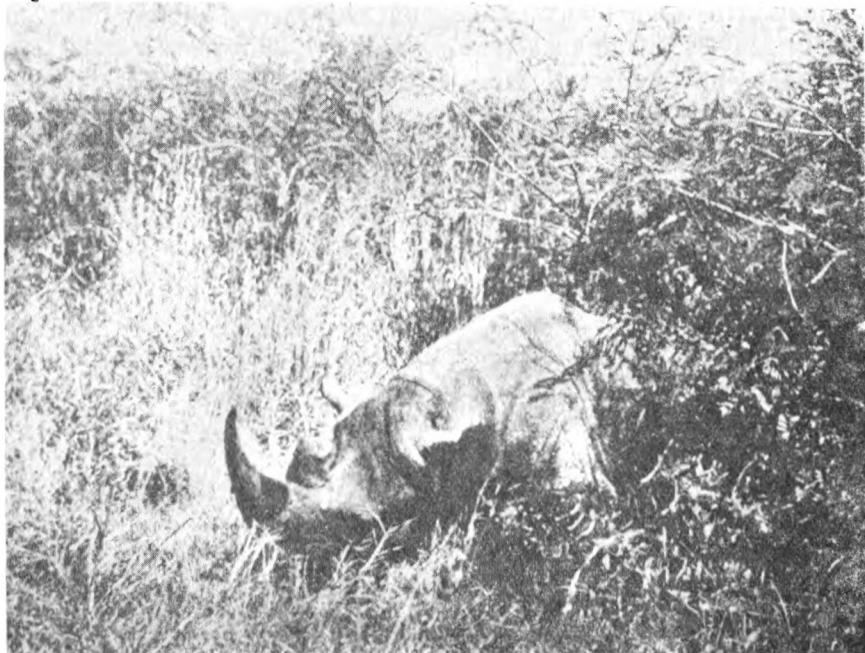
Нірод описує цей епізод так цікаво, що я його подаю тут увесь: «Пройшовши з неймовірними зусиллями ще щось із півверстви, ми ясно почули слонів. Я й Акіда вдерлися на дерево й побачили на 300 кроків у високій траві величезні спини й вуха цілого табуна слонів, що щільно стояли один до одного.

Тут уже ми пішли обережніш і незабаром вийшли на галіву, де трава була значно нижча. На 100 кроків перед нами стояла стисла маса, щонайменш із 300 слонів.

Розібрati щось у тім табуні і думати не було чого: стисла маса спин, голів і задів. Вирішено підійти ще ближче, вилізти на дерево і звідтіль спробувати щось зробити. Горчаков і Акіда, вилізли на мімозу, а я з Боралі на другу. Я побачив видовисько, що довго не зітреться з моєї пам'яті.

Слонове море, тихо коливаючися, йшло від нас. Тут були самці і чимало самиць і слоненят усякого віку. Весь час здіймалися хоботи і видавали пронизливі трубні звуки. Чути було як ламалися й падали дерева. Трава, придушена сотнями велетенських стоп, з шелестом лягали на їх шляху. Окремі слони, що трохи відстали позаду, поспішали наздогнати табун. Найближчий слін був від нас на кроків 60. Перший постріл належав Горчакову, тому я сидів на гілляці і тільки милувався цим величезним видовиськом.

Нарешті, в ар'єргарді з'явився певне, патріярх табуна, величезний звір з довгими чудовими іклами, що сяли проти сонця. Горчаков націлив і вистрілив. Раз—табун спинився. Два—весь він заколихався, але улучений бугай, кинувся на нього. Тоді

Р. вбив носорога.

я ще всадив йому дві кулі; але він врізався в табун і зник у ньому.

Тут трапилося щось таке, чого ми ніяк не чекали й що могло дуже не гаразд для нас скінчитись. Весь табун повернув і стислою масою, вес час трублячи, рушив просто на нас.

Моє становище було дуже критичне. Дерево, на якому я сидів, було вершків з 6 діаметром, отже зламати його цим велетеням було іграшкою. Окрім того, я був від землі не більше як на 1 саж., а слін своїм хоботом легко досягає двох.

Тим часом слони стихійно сунули все ближче і ближче. Нарешті—попередні були вже на якихось 20 кроків, і тут я помітив, що ширина фронту слонової колони була кроків з 50, а глибина 300—400. Скрайній слін з моого боку йшов так, що мав пройти повз мое дерево на віддалі 10 кроків. Якщо він не зверне праворуч, я врятований, і табун пройде повз дерево.

На мое велике задоволення, я побачив, що скрайній слін не змінює свого напрямку: ось він вже супроти дерева, нарешті,

проходить повз нього. Тепер питання вітру, а що буде як вони зачують мене на дереві? Але й тут минуло все добре. Та, я гадаю, що мало хто мав змогу бачити таку силу слонів і на такій віддалі як я це бачив того дня».

Бергер, Рузвельт й інші мисливці бачили в цій частині Африки дуже часто слонові табуни, що складалися з кількох десятків, але стільки як Ніродові й Горчакові, щастливо бачити небагатьом.

Коли нам у Наїробі розказували про вдале полювання на слонів Нірода і Горчакова, то з'ясували його тим, що їм дуже пощастило, бо вони надибали якесь масове пересування слонів з одної місцевості до іншої.

Р. полював не так вдало, і, повернувшись до табору, оповідав, що він чув сопіння слонове, але коли він підходив стежкою, то на нього накинувся носоріг, і він мусів вистрелити в нього, інакше міг заплатити своїм життям. Носорога він убив, а слони, звичайно, зникли в резерваті № 1.

Як Р. щастить, коли він тягне жеребок, так під час самого полювання йому трапляються несподіванки, і полювання в нього зіпсоване.

Йдучи до табору, Еміль помітив у далині гіпопотама, що стояв у затінку під великим баобабом.

Спочатку він гадав, що це носоріг, бо важко було припустити, щоб гіпопотам, живучи тільки у воді й виходячи з неї лише на годівлю й то вночі, міг вийти на сухе в таку спеку, яка тоді була, й обрати для місця відпочинку такі невідповідні для нього умови.

Роздивившись уважливіше звіра, Ельмі дуже здивовано сказав, що це таки гіпопотам і що до нього можна підійти на постріл.

Вдалим пострілом із Голанда Р. звалив гіпопотама: це був самець з дуже гарними іклами.

Наступного дня ми не могли рушити в дорогу, за наміченим планом, бо частина носіїв разом з препараторами відрядилася по трофеї полювання.

Користуючись з вільного часу, я взявся ловити рибу для колекції, намагаючися зловити якомога більше дріб'язку, який я складав в герметичні банки з формаліном.

Під цей час мене дуже перелякав великий бабуїн¹, що підкрався позад мене, подивитися, що я роблю. Бабуїн стиха підійшов до невеличкої пальми з сухими листями, під якою я стояв, і з усієї сили струснув її, видаючи якісь гортанні звуки. Заглиблений у свою працю, я від «жарту» бабуїнового дійшов до такого нервового стану, що скопив рушницю і поранив смертельно його в спину.

Цей випадок справив на мене таке неприємне враження, що я кинув ловити рибу і пішов до табору, де й заспокоївся нарешті.

¹ Вид малпти --павіяна.

XI. ОЗЕРО ДЖІП. КІЛІМАНДЖАРО

Наші переходи від гори Тсеука до озера Джіп нічим особливим не різнилися від інших переходів, і ми тільки дорогою стріляли в антилоп, поповнюючи їх рогами нашу колекцію, що почала своєю кількістю і вагою ставати імпозантною.

Підійшовши до озера Джіп, ми не спинилися біля води, а розташували наш табір на віддалі 3—4 верстов від озера, бо муха це-це знайшла собі притулок у надбережній рослинності і так поширилася, що вся людність у цій частині країни вимерла від сонної хоробри.

Наш табір ми розташували на вершині однієї гори, з якої ми милувалися чудесною панорамою.

Джунглі були якийсь казковий сад з яскравими розквітлими деревами, а в далині маячили снігові вершки Кіліманджаро, де сніг не таяв, не вважаючи на жахливу африканську спеку.

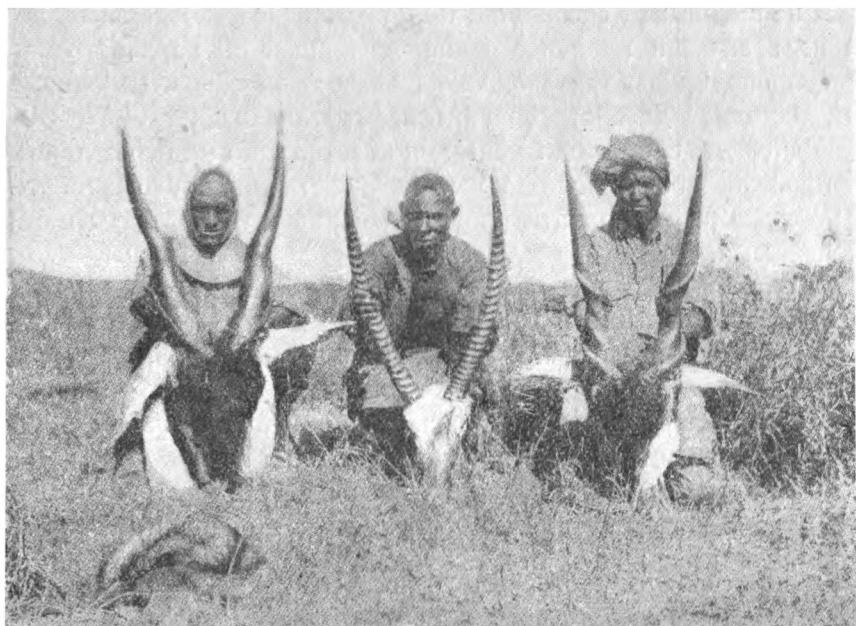
Ніколи ми так не почували під час сафарі спеку, як, коли були недалеко озера Джіп.

Боячися дістати соняшний удар, ми старалися як мoga менше бути під палким соняшним промінням, робити різких рухів і ні в якому разі не стрибати під час полювання і триматися тіні дерев.

Сонце пропалювало одяг і вчиняло біль шкурі, роз'ятреній від укусів кліщів — цього лиха мисливців і звірів.

Підкрадуючись до звіра, дуже часто трапляється дертися крізь хащі і густу траву, в яких наберешся кліщів. Особливо багато їх у траві по степових місцевостях.

Щоразу, повернувшись з полювання, починаєш насамперед

Негри з черепами двох ангилоп-еляндів та одного кобуса.

скидати весь одяг і близну і витягати кліщів, що в'їлися в тіло, б'еш їх на одягу і близні. Ні в якому разі не можна їх віддирати з тіла пальцями або пінцетом, бо відірвана голівка викликає болюче запалення, що дуже часто кінчачеться болячкою. Найкращий засіб, щоб кліщ відпав, це змазувати його розчином кухенної солі або етером.

Мені траплялося виймати після полювання із свого тіла до 70 кліщів.

Зебри й антилопи також багато зазнавали шкоди від кліщів, що в них в'їдались.

Місця коло очей і вух в деяких екземплярів, що ми вбили, наче великим бісером геть укривав цей чужоїд, і завдавав тваринам великих страждань.

Полюючи коло гори й милуючися озером, що бовваніло здаля, ми думкою переносилися до нього, бо там мали бути гіпопотами і крокодили, а в густих хащах коло води без сумніву аж кишіло звіром.

Я не витримав і сказав, що піду подивитися, що це за озеро, я не вважаючи на заперечення товаришів, 30 грудня рушив у супроводі кількох чоловіка караваном до озера. Щоближче ми підходили до нього, джунглі все густішали.

Підійти до самої води мені не пощастило, бо на березі росли напролазні колючі кущі, крізь які не можна було зробити і кроку, щоб не порвати одягу й не поранити себе гострими колючками.

Добитися до води до того не мало рації, бо ми не взяли з собою човна, а без нього полювати однаково не можна.

Найбільш мене вразило, як я наблизився до озера, багатство птахів і на самому озері, і в джунглях.

У весь водяний простір, скільки можна було побачити, вкривали різні водяні птахи, головно, пелікані.

На мілких місцях, а озеро й далеко від берега, до якого я підійшов, було ще мілке, стояли дуже мальовничими групами флямінго.

Недовго міг я милуватися видовиськом, якого я досі не бачив, бо неймовірна сила мошки, не вважаючи на одягнену сітку проти москітів, давала себе почувати, а негри, що мене супроводили, рятувалися тільки тим, що сиділи біля багаття.

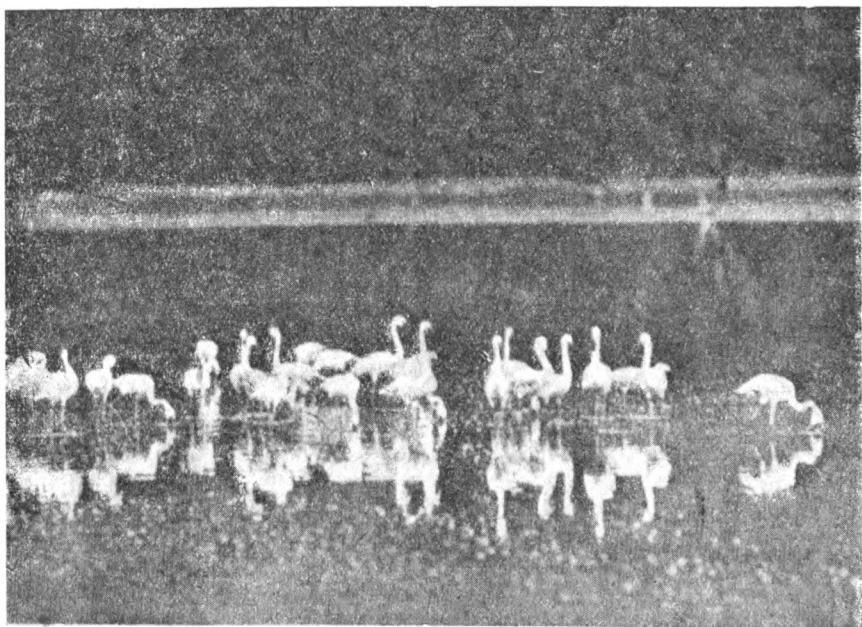
Мені дуже пощастило, бо вдалося вбити для колекції вінконосного журавля, який випадково на мене налетів.

Вінконосний журавель незвичайно гарний. Голова в нього оздоблена великим чубом з тонкого пір'я, подібного до щетини, напрочуд гарного обарвлення.

Мені хотілося докладніше познайомитися з озером і його мешканцями — гіпопотамами, але розважливість перемогла й я попрямував знову до табору, куди повернувся стомлений докраю, та як цю прогулянку зробив пішки, без коня, боячись за його долю.

Ввечері, вже після того, як зайшло сонце, я сидів у кріслі й дрімав, розплющивши очі, я злякався, бо мені здалося, що зі мною трапився соняшний удар.

Перед очима миготів сніп іскор. Гадаючи, що це галюцінація, я заплющив очі, але, знову розтуливши їх, знову побачив такі самі іскри; це, як з'ясувалося, були рої летючих блискучих жуків, що їх тут багато зібралося. Нам і раніш траплялося

Стояли мальовничими групами флямінго.

зустрічати летючих близкучих комах, але такої сили їх ми ніколи більш не бачили.

Лепті піймав їх декілька і посадив до пляшки з-під содової води, зробивши каганця для намета. Жуки так світилися, що ми легко могли бачити стрілки на годиннику.

Багата на звіра ця частина Африки була незвичайно, й ми полювали й далі з неменшим успіхом ніж раніш.

Повбивавши за порівняно короткий період трохи не всього звіра, якого нам було дозволено, ми мусіли змінити трохи наш план дальншого полювання, бо лишатися в цій частині колонії, де ми не могли вже зустріти ті породи звіру, яке ми ще мали право вбити, було не до речі, і ми, з вимоги Лепті, склали «генеральну раду», щоб виробити дальший план.

Лепті весь час виявляв здивовання, що ми використали наші дозволи за такий короткий термін.

Англійці звичайно витрачають кілька місяців, щоб дійти таких наслідків, що ми мали менш як за місяць.

На раді вирішено перерізати 4—5 переходами рівнину Серенгеті, вийти до станції Вої, а там уже, діставши потрібні відомості від місцевих тубільців-проводників, скласти новий план.

Незвичайно було важко для нас і людей каравану перетягти за чотири дні цю безводну частину країни.

Під час одного з переходів, я помітив в бінокль, як Г., ідучи осторонь від каравану, користався кожним кущем і мімозою, щоб під керівництвом Адена вбити жирафу.

Він убив великого самця. Треба було затриматися, щоб препарувати тушу, а караван пішов далі, бо була надія знайти хоч будь-яку калюжу з водою.

Наздогнавши караван, ми дуже зраділи, коли побачили воду, а також незнайомого білого, що, як з'ясувалося, був місіонер.

Р., виконувавши обов'язки вартового, дав розпорядження на честь гостя влаштувати пишний сніданок, і на нашому столі, накритому під тінню великого дерева, з'явилися різні закуски і напої, з-поміж інших страв було подано також жирафові мозки, дуже смачні й ніжні.

Поснідавши в товаристві англійця, ми роз проща лися з ним, і розійшлися.

Надвечір ми підійшли до гори Мадота, біля якої й полювали.

Мені пощастило вбити антилопу гранта, останню, яку я ще мав право вбити, Г. і Р. вбили ще кілька антилоп і зебру.

XII. ЗНОВУ НА СТ. ВОЇ

Від гори Мадота ми йшли два дні крізь густі джунглі не полюючи більше ї вийшли до станції Вої.

Начальник станції знову нам членко запропонував станційну будівлю, але ми не скористалися з його запрохання, а розташували намети біля станції.

Заморені незвичайно тяжким переходом від озера Джіп, наші носії прості таки падали і багато з них заявило, що більше не підуть у сафарі.

Наступного дня ми взялися доводити до ладу речі, сортувати здобуті трофеї й підсумовувати експедицію.

Виявилося, що за 19 мисливських днів, бо решту витратили ми на переходи, ми здобули 159 голів звіру; треба до того ще додати, що ми полювали тільки ранками від 6 до 10 г. тобто не більш, як 4 години.

Коли ми казали цю цифру, то ані в Вої, ані в Наіробі нам не хотіли вірити, вважаючи її за побільшену і тільки тоді нам повірили, коли ми показували наші трофеї.

Навіть Тарлтон, що «бачив чимало», був дуже здивований, коли Р., який поїхав в Наіробі до ст. Вої, оповідав йому про результати сафарі, і заявив, що вперше доводиться йому чути, щоб у такий короткий час, можна досягти таких казкових результатів.

Звичайно сафарі триває декілька місяців й мисливці мусять, пережидаючи період дощів, жити деякий час на одному місці — ми ж, на його думку, поставили рекорд.

Поки ми класифікували трофеї й приводили до ладу всі наші

речі, в таборі почався заколот між частиною носіїв і до нас з'явився їх представник, вимагаючи розрахунку, бо вони відмовлялися виходити знову в сафарі.

Ані наші, ані Лепті й Ніямпара намовляння не вплинули на

Антилопа — кобус.

довго. Нарешті вони помирілися й представники прийшли з покорою, прохаючи вибачити за порушення дисципліни і слова, яке вони дали на початку подорожі.

Коли в таборі знов встановлено було лад і носії відпочивши, категорично заявили, що вони згоджуються йти в дальшу частину експедиції, ми покликали Р. з Наіробі. Коли він приїхав, то ми обміркували, що нам далі робити — чи закінчити наше полювання і вертати до Наіробі, а звідтіля вже, як то кажуть, порожком пэполювати ще кілька разів, або дійти до ріки Аті, перерізавши джунглі від станції Матака, і перетягши

них, і щоби не гаяти часу, Р. запропонував поїхати до Наіробі і просити Торлтона допомогти нам підшукати нових людей для каравану.

Лепті і Ніямпара хотіли вжити «випробованого засобу впливу», але ми категорично заперечили, стараючись переконати негрів не порушувати порядку таборового життя й вийти через 2—3 дні в сафарі.

* Ми за допомогою начальника станції вжили засобу, що їм дуже не сподобався і вони відразу порозважніши.

Подано було вагони і ми поспішно почали вантажити наші речі.

Скорі частини негрів, що бажала йти в сафарі, побачила це, зараз же вжила «засобів впливу» на своїх товаришів і бійка в них не припинялася доволі

рівнину Аті, вийти до станції рівнини Капіті і звідтіль повернутися до Наіробі або, нарешті, навантажити все до вагонів, поїхати до Наіробі і вертатися додому.

Але остання пропозиція не була до речі, бо пароплав, на який ми вже мали квитки, мав відійти тільки 8 лютого отже ми мусіли прожити в Момбазі або Наіробі мало не цілий місяць, чекаючи на пароплава.

Ми визнали за найкраще спинитися на плані, що ми його виробили для експедиції в рівнині Капіті, а також коло ріки Аті. Не вважаючи на те, що ми дістали від тубільців відомості, що місцевість, яку нам треба було перейти, була дуже незручна для подорожі, бо нам довелося б іти крізь густі джунглі, отже не полюючи, ми все ж таки вирішили йти цим напрямом.

На наше прохання ми дістали собі окремий поїзд перевозити людей й вантаж до ст. Макінді, звідки ми й вийшли в сафарі.

Наші носії, відпочивши декілька день, мали бадьорий вигляд і на їхніх обличчях не було й сліду незадоволення, навпаки — вони з піснями, навантаживши багаж на голови, вирушили в дорогу.

Ми сами були винні в тому, що викликали їхнє невдоволення, бо маючи мало часу, ми все йшли швидкою ходою майже не зупиняючися на довше, а останній перехід від озера Джіп до станції Вой остаточно підірвав їхні сили.

Англійці звичайно роблять одноденний перехід і триденну зупинку, а ми робили навпаки, після триденного переходу одноденну зупинку.

В Наіробі, коли складався план сафарі, Тарлтон, а також інші не попередили нас, що носії можуть занадто стомитися, а тільки висловлювали своє співчуття, що ми, незвичні до клімату, навряд чи зможемо витримати таку спішну сафарі.

Ми близькуче довели свою витривалість і навіть негри, звичайно за очі, називали нас «білими дияволами» за наше зауваження її невтомність.

Шлях наш від станції Макінді йшов вздовж колії Угандинської залізниці: з одного боку були непроходимі джунглі, а з другого боку заборонена смуга, так що два дні ми йшли не полюючи.

Надвечір другого дня, ми, підходячи до станції Сімба, помі-

тили поблизу колії багато кривавих плям і сліди боротьби жирафи з двома левами.

Наші слідошукачі неймовірно швидко розбиралися на слідах і давали нам пояснення. Ось тут,— вказуючи на кущ, казав Аден,— жирафа вирвалася, але їй не пощастило втекти, бо,— показуючи на глину в іншому місці, пояснював він,— тут її здогнав один з левів— і даючи такі пояснення, він довів нас до того місця, де ми побачили рештки напівз'єденої жирафи.

Знаючи звичку левів не відходити від нескінченої здобичі, Ельмі й Аден склали план полювання й ми почали розшукувати звірів, старанно роздивляючись хаці.. Ельмі повів Р., Аден — Г. й мене. Тільки ми розійшлися, як з боку Р. почувся постріл. Ми налагодилися вже зустрічати звіра, але на галівину виско-чила гіена, в яку Р. зопалу стрелив, зіпсувавши таким чином полювання на левів.

Коли ми трохи пройшли, наші слідошукачі знайшли місце, де леви після ситної трапези відпочивали й після пострілу Р. втекли до джунглів.

Переслідувати їх не було чого й ми попрямували до нашого табору, розташованого близько станції.

Лягаючи спати, ми наказали нашій варті пильнувати і ввесь час підтримувати вогонь у багатті, бо сліди левів, які ми вдень бачили, показували, що тут їх дуже багато.

Не встигли ми ще лягти в ліжка, як почався лев'ячий концерт, що нам довго не давав заснути, й тільки лише після кількох пострілів з рушниць — концерт трохи вгамувався.

Наступного дня ми, полюючи коло ст. Сімба, кілька разів переслідували левів, але марно, бо леви ухилялися від зустрічі.

З самого вечора ми засіли до двох заріб, що улаштували наші люди, але леви не підійшли до туші. Не вважаючи на всі зусилля Аденові і Ельмі, нам ані разу не пощастило підійти до левів на відстань пострілу, й тільки одного разу нам пощастило бачити здалека лева, але він поспішно зник, коли ми наблизилися.

Полювання на левів було нещасливе, але ми не могли далі залишатись в цій окрузі і рушили в дальшу путь.

Тільки вирушивши ми відразу ж відчули, як важко буде підійти до ріки Аті.

Носоріг, що я його вбив, був великий самець.

Густі джунглі стіною відмежовували нас від ріки, але ми виерто пробивали собі шлях крізь густий незайманий тропічний ліс.

Подекуди джунглі були такі густі, що треба було ножами й сокирями прорубати шлях. Дуже часто перетинали нам шлях невеличкі мальовничі річки і струмки. Більшість цих річок були дуже швидкі, з багатьма водоспадами. Переходити ці річки й струмки було дуже тяжко, бо деяких не можна було перейти у брід, а треба було влаштовувати мости.

Через один глибокий струмок ми перебралися по листю фінікової пальми.

Листя фінікової пальми тільки зовні нагадує те мізерне листя змарнілих пальм, що ними оздоблені кімнати й теплиці у нас в Європі. На екваторі фінікові пальмі сягають колosalної висоти і мають листя в кілька аршин завдовжки і таке грубе, що вільно може витримати вагу людини, коли вжити його замість кладок, переходячи струмок.

Джунглі були такі густі, що ми не могли полювати й тільки мріяли вибратись як мога швидше на відкрите місце поблизу ріки Аті.

Переходячи лісом ми кілька разів зустрічали носорогів, але зустрічі ці кінчалися щасливо.

Я сам бачив, за один день, 10 носорогів по різних місцях; із них я в двох стріляв, але ні одного не вбив, хоч одного поранив на смерть. Піти за ним у гущавину джунглів було надто небезпечно.

На Г. вискочив носоріг з дуже гарними рогами й накинувся на нього, але той убив його на 10 — 12 кроків.

Мене вразила носорогова сила. Цей носоріг, діставши кулю з експреса Голанда за вухо, й поранений на смерть, все таки в гніві розтрощив дуже товсте дерево.

Наступного дня носоріг знову кинувся на Г., що ішав впереду каравану на коні й трохи його не вбив. Якось то наш товариш урятувався, заплативши тільки сильними ударами, що він іх дістав падаючи з коня.

16 січня ми були на два переходи від ріки Аті. Було вирішено стати табором щоб дати людям каравану трохи відпочити.

В цих місцях джунглі не були вже такі густі. Слідів носорогових ми зустрічали багато; я ще не використав свого права вбити цього звіра, то і вирішив обрати екземпляр з гарними рогами й вбити його для музею мисливського товариства.

Декілька разів я підходив до носорогів, але ніяк не міг вибрати відповідний екземпляр. На мене кинувся один старий носоріг з майже стертими рогами й я тільки встиг відскочити в бік. Що носоріг старіший, то більш стирається його передній ріг. Найкращі роги в носорогів середнього віку.

Аден, що йшов зі мною, помітив у густому гаї носорога, точніше сказати, дізnavся про нього з щебетання пташки, що завжди тримається коло носорога, бо любить добувати чужоїдів з його поморщеної шкури.

Ми почали підходити до носорога, але він, зачувши це, кинувся на нас. Я дав йому підійти кроків на 15, відскочив у бік і уклав йому одну кулю із Голанда за вухо, а другу в лопатку.

Носоріг, що я його вбив, виявилося був великий самець з гарними рогами.

Коли я в нього стріляв, то в першу мить не звернув уваги на його роги, бо напав він дуже швидко і його однаково треба було б убити, навіть якби він був зовсім безрогий, бо інакше могли потерпіти люди, що були зі мною.

Не можу сказати, щоб полювання на носорога справило на мене дуже сильне вражіння і, звичайно, вражіння від цього полювання не можу порівняти з тим вражінням, що я мав під час полювання на лева на ріці Узері.

Думки мисливські про небезпечне полювання в Африці різняться: одні важають, що найнебезпечніший звір є лев, інші — буйвіл, треті — слін, четверті — носоріг. А я на підставі моїх спостережень, вважаю, що носоріг небезпечніший за лева, бо майже завжди він, почувши людину, на неї накидається, лев же ухиляється від зустрічі з нею й тільки зрідка сам нападає й то тільки, коли дуже голодний.

Хоч ми й були недалеко від ріки Аті, але мусіли зупинитися і розташувати табір не поблизу ріки, а в густих джунглях коло якогось струмка, бо удари, які Г. дістав під час нападу носорога, спричиняли біль, як він ходив або їздив.

XIII. ЛОВИ РИБИ НА РІЧЦІ АТІ

Другого дня ми вийшли з густих джунглів і побачили ріку Аті. Носії, побачивши ріку, звичайно зараз же кинулися до води, але сила крокодилів перешкоджала їм купатися. Вони жадібно пили воду.

За годину після того, як було розташовано табір, я вже був на березі коло води з вудилом у руці й ловив рибу.

Риби в річці Аті було дуже багато і, як мені здавалося, більш ніж по інших річках, де мені доводилося ловити під час сафарі.

Щоб поставити рекорд, я не дозволив неграм ловити рибу, а ловив її тільки сам і наловив таку силу, що її вистачило на вечерю для всього каравану.

З-поміж спійманої риби найбільше було електричних сомів, деякі з них сягали 30 ф. ваги.

Щоправда, таких було всього 2—3; пересічна вага була близько 12—15 фунт. Другого дня я не пішов зі своїми товаришами полювати, а взявся зі своїми друзьми черношкурими до улюбленого рибалства.

Це був не спортивний улов, а якесь вибирання риби з садка.

Ми незабаром мали скінчти сафарі, і я не жалкував уже запасів гачків і роздавав їх неграм і вони на ці гачки, а не на пороблені з цвяхів, ще більше виловили риби.

Протягом ранку ми піймали й принесли до табору величезну кількість риби і наш табір являв собою «рибний завод» у повному значенні цього слова.

Рибу варили в усіх казанах, в'ялили і сушили проти сонця.

Г. і Р., повернувшись на сніданок, були здивовані, побачивши

цей «рибний завод». Вони вдало полювали й принесли з собою декілька антилоп, мавп і птахів, а також і крокодила, що його забив Г.

Щодня більшала наша колекція на нові звіри, яких ми здобували, і ми вже мали трохи не ввесь комплект тварин, яких ми могли вбити на підставі дозволу.

Я цілком використав своє право стріляти антилоп й мав право вбити ще кількох газелів і зебр, які я й гадав застрелити на рівнині.

Не довелося спинитися на кілька днів на річці Аті, бо частину носіїв відряджено було до ст. Сімби по харчі, але ми не чекали їх, а поволеньки прямували до улюбленого місця зустрічі коло гірла ріки Махакос.

На зупинці я мав змогу ловити рибу і збирати колекції майже весь час. На річці Аті ми відпочивали й перебувати тут було дуже неприємно, бо знесилені вкрай після важкого переходу джунглеми, ми дуже відчували втому й мріяли про довший відпочинок.

Трохи псуvalа нам настрій велика сила гадюк, але за нашу сафарі ми трохи звикли до них і звертали тепер менше уваги.

Полювання в долині ріки Аті тому, що місцевість густо вкривала рослинність, не можна назвати гарним й здобули ми звіру не багато, зате риби вловив я з неграми стільки, що навряд чи я коли в житті побачу стільки риби спійманої на вудку, як тоді на річці Аті.

Знаючи, що далі не матиму вже змоги ловити рибу, бо ріка Махакос висохла, а в рівнині Капіті немає ріки, я почав ризи-

З - поміж пійманої риби найбільше було електричних сомів.

Я взявся зі своїми друзьми чорношкірими до улюбленого рибальства.

кувати її ловити рибу додержуючи всіх правил, не даючи її можливості рвати мотузка, а спускаючи його з шпульки.

За це, я й був покараний, бо одно вудилище зламалося, але мені все ж таки пощастило піймати і витягти сома, що важив 1 пуд 12 фунт.

Це була найбільша риба, яку мені тільки щастило зловити «нахлистою», і гадаю, що була й остання.

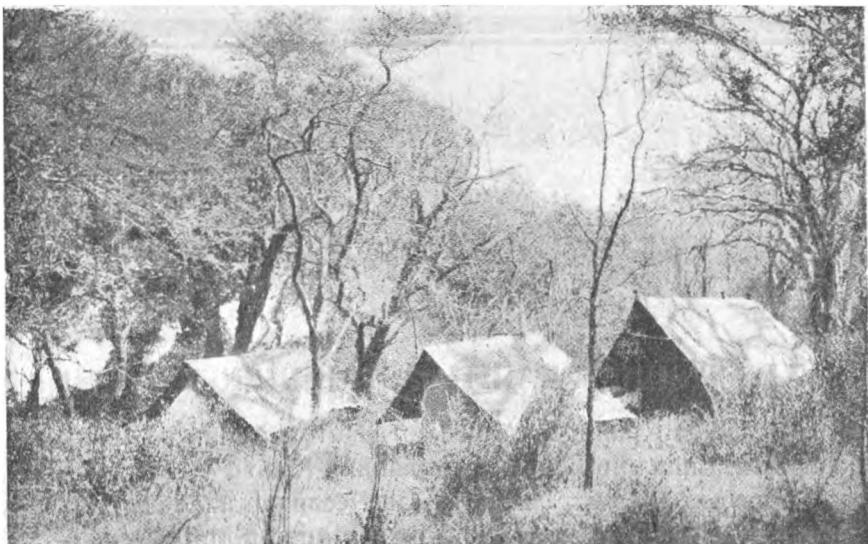
Я більш як годину промучився з тим сомом, поки мені вдалося таки його виморити і підвести до берега. Г., що стежив за цією боротьбою, так захопився, що забувши про крокодилів у річці, стрибнув у воду, як тільки я підвів замореного велетня, схопив його й витащив на пісок.

Сом, що я його вловив, був такий великий, що взяти його в підсаку не можна було б.

Під час рибних ловів на річці Аті, трапилося кілька несподіванок; так спіймано було кілька великих черепах і маленького крокодила.

Під час сніданку ділилися вражіннями і на честь пійманого сома випили пляшку вина.

Дуже неохоче залишав я береги ріки Аті. Наш караван усту-

Табір у джунглях, на березі р. Махакос.

пив до сухого річища ріки Махакос. Ріка недавно як висохла й ми йшли ще вогким піском.

Місцями цей пісок був геть порозриваний: це тут звіри намагалися дістати воду.

Дуже цікаво рили пісок мавпи. Вони відкидали його в бік передніми лапами, і це нагадувало людську роботу. На вогкому піску видко було виразно сліди звірів, що приходили вночі пити воду, й на підставі цих слідів можна було собі уявити ту величезну силу звіру, що населяв ці джунглі.

Антилопи різних видів весь час перебігали нам шлях, кілька разів ми бачили носорогів, але через густі надбережні джунглі, ми мали можливість стріляти тільки звіра, що виходив на висхле річище. Р. стріляв невдало в леопарда, мені ж пощастило вбити антилопу.

XIV. РІВНИНА КАПІТІ. ОСТАННІ ДНІ В АФРИЦІ

Прийшовши річищем Махакос певну відстань за мапою, ми звернули і пішли в напрямі до рівнини Капіті.

Дорогою ми зустріли величезне селище племени Вакамбу, звичайно відвідали його і цікавилися його побутом.

Ватажок цього селища зустрів нас дуже чемно. Він був культурніший від того, якого я лікував від 6 хороб.

Ватажок цей величав себе королем і пропонував проводити нас через свої володіння.

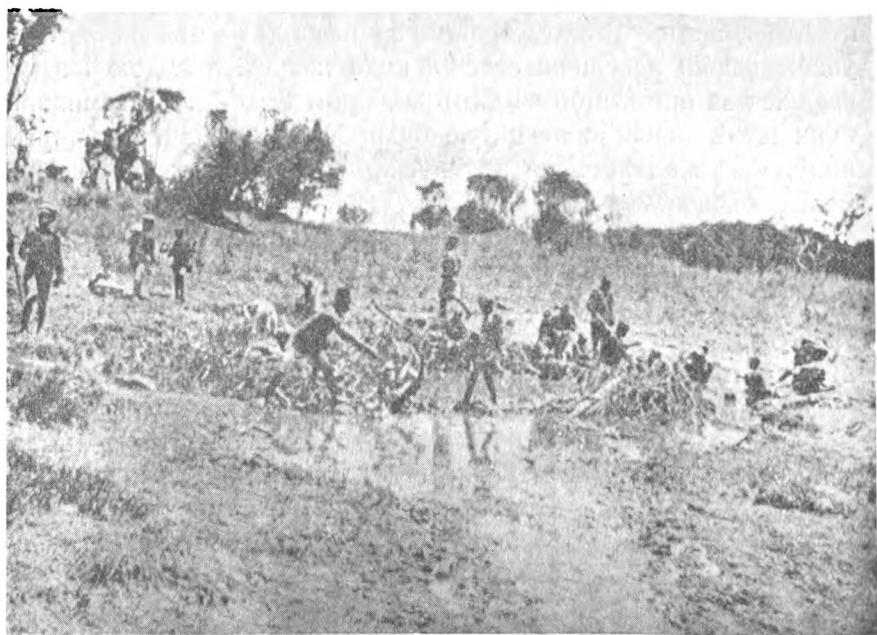
Ми були не менш чемні з ним і виявили до нього велику пошану, і під час обіду запросили його випити коньяку; він, звичайно, не відмовився, й, ігноруючи чарку, висмоктав просто з шийки цілу пляшку.

Дуже тяжко було переходити гори, що були навколо рівнини Капіті з північного сходу. Але, перейшовши їх, ми були нагорожені надзвичайної краси краєвидом — перед нами розлягася рівнина казкова на вигляд, а в біноклі ми побачили чимало звіру, що на ній пасся.

Місцевість біля підгір'я вкривала рослинність, але далі був відкритий степ з дуже низькою травою, що, звичайно, не обіцяло нам доброго успіху, бо на відкритому місці підійти до звіру дуже важко.

Наступного дня ми пройшли кілька миль і розташували табір біля станції Капіті, кінцевого пункту нашої сафарі.

Кілька разів під час переходу, ми пробували підкрастися до гну і зебр, але результат цього був малий, бо ніде було сковатися, а звір блізько до себе не підпускав і відходив, тільки но-

Калюжа, що її оточують хмизом, готовучи засідку на звіра.

помічав мисливця. Підійти до табуна близче як на 1.000 кроків ніяк не можна було.

Не вважаючи на таку обережність звіра, нам усе таки під час переходу пощастило здобути ґазелю Гранта і одного жеребця зебри.

Ми мали можливість зупинитися на 2 дні, і ці останні два дні, ми добре полювали, забивши аж 15 звірів.

Звір не підпускав близче, як на 400—500 кроків, і ми за ці 2 дні витратили чимало патронів. Із цікавих екземплярів я забив зебру, ватажка табуна, вбивши його з $6\frac{1}{2}$ мм мавзера — так кроків із 500. Довго я до нього підкрадався, доки він мене на таку віддаль підпустив. Кілька разів я підходив до табуна, а він, не підпускаючи мене на постріл, знову відходив на кілька тисяч кроків і знов пасся собі. Я сідав на ослюка під'їздив близче, злізав і починав настирливо підходити, і за свою працю мав нагороду, бо табун звикши до моїх маневрів, підпустив мене на постріл.

Цього самого дня я вбив ще одного жеребця зебри на водопої. Місцевість, де ми були, бідно зрошена, й ми це використали, улаштувавши невеличкі засідки коло калюжі з водою і заховавшися за ними, щоб слідити за звіром і здобути екземпляри, яких ще в нашій колекції не було. Коли звір збирався пити воду, я був здивований з тієї сили силенної, яку пощастило мені побачити.

Незчисленні табуни різноманітних антилоп і газелів, зебр підходили до калюжі, але, помітивши мене, трималися від неї oddalіk, боячись підійти до води. Поблизу не було калюж, окрім тих, біля яких ми сиділи, і звір, що його мучила снага, був примушений знов до нас підходити, а трохи звикши, підходить дуже близько. Я не стріляв, а тільки милювався картиною, якої мені до цього часу не доводилося бачити, бачити воднораз таку безліч звіру і не далі як на 50 кроків мені досі не доводилося.

Я зробив кілька фотографій, але, на жаль, вони загинули.

Настав останній день полювання.

Ми рано вийшли з табору і розійшлися в різні сторони.

Звіру, як мені здавалося, було ще більше.

Не розповідатиму, як я забив того ранку двох зебр і двох антилоп, скажу тільки, що, повертаючись до табору, сумував, що завтра треба вантажитися у поїзд і розставатися з рівнинами і всім тим казковим світом, де я прожив два місяці.

Ніколи, звичайно, мені більш не пощастиТЬ у житті побачити все те, що я бачив під час сафарі, і зазнати переживань, що дали мені так багато приємних спогадів.

Я гадаю, що ні одному з рибалок не пощастило вловити стільки риби, як мені на ріках Узері й Аті. Щождо великого звіру, що я забив, то число порівняно невелике — 47, бо я більш колекціонував і ловив рибу, ніж полював.

Ловив я рибу не тільки в ріках Узері і Аті, а взагалі, де тільки траплялася нагода, коли караван був поблизу будь-якої ріки або струмка.

По невеличких ріках я дуже успішно ловив рибу, але тут не розказував про це, бо не хотів повторюватись.

Закінчуючи свої спогади старого мисливця про полювання в Африці, я вважаю за потрібне познайомити читача з результатами всієї нашої мисливської експедиції.

За весь час від 5-го грудня до 29 січня ми вбили 216 голів різного звіру, не рахуючи гризунів і дрібних звірів.

Зрозуміло, що читача зацікавить питання, що сталося з колекціями рогів, маняків і всього іншого, що ми здобули.

На жаль, повинен сказати, що більша частина нашого матеріалу загинула під час пожежі в пемешканні Київського Відділу Правильного Мисливства, а другу частину ми подарували Російському Географічному Товариству, багато з цих екземплярів і зараз переховується в Ленінградському музеї.

Кілька черепів з рогами я передав Зоолог. Музеєві ВУАН, в мене ж є тільки попільниця, зроблена з носорогового копита. Але й це копито завжди, коли я на нього дивлюся, збуджує в мене спогади про той казковий мисливський світ, в якому я мав щастя побувати.

З М И С Т

Стор.

Передмова	3
I. Готуємося до експедиції	5
II. Від Неаполю до Кіліндіні	13
III. Кіліндіні—Момбаза	18
IV. Угандинською залізницею по просторах східної Африки	26
V. Від Наїробі до ст. Вої	33
VI. Перші дні „Сафарі“	43
VII. Полювання на антилоп	52
VIII. Полювання на носорога	61
IX. Полювання на левів	69
X. Слони	81
XI. Озеро Джіп. Кіліманджаро	86
XII. Знову на ст. Вої	91
XIII. Лови риби на річці Аті	98
XIV. Рівніна Капіті. Останні дні в Африці	102

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Правління: Харків, вул. К. Лібкнехта, 31.

ПО ВСІХ ФІЛІЯХ ТА КНИГАРНЯХ ДЕРЖВИДАВУ ВИМАГАЙТЕ ТАКУ
ЛІТЕРАТУРУ ПРО РІЗНІ КРАЇ ТА КРАЇНИ СВІТУ:

Б а р а б а ш-Н и к и ф о р о в, І.—Понад берегами північного полярного моря. 96 стор., ц. 85 к.

Б р о у н, В.—Англія. 116 стор., ц. 55 к.

З м і с т: Володіння Британії й утворення імперії. Економічна міць Англії. Початок занепаду. Робітничий рух і т. і.

В е л і ч к о, Л.—Сучасна Туреччина. 120 стор., ц. 60 к.

З м і с т: Країна. Людність. Сільське господарство. Промисловість. Гірські багатства. Транспорт.

Г а в р и л о в а, Н.—Третя мандрівка Пржевальського до Центральної Азії. 146 стор., ц. 75 к.

З м і с т: Перший дослідник природи й географії Середньої Азії. Через зелений кряж Тань-шаню на оази. На порозі Тібетської височини. Тібетське населення Лас-са, Далай-лама. До синього озера. До джерел Жовтої ріки і т. і.

К а р і н ц е в, М.—Під азійським сонцем. Подорожі Свена Гедіна. 188 стор., ц. 75 к.

З м і с т: Свен Гедін, Азія та Радянська Росія. На порозі Азії. Світовий дах. Батько льодових гір. В пустелі Такле-Макан. Життя на воді. Заказано дорогою.

М а е в с ь с к и й, Й.—Нова Зеландія. 69 стор., ц. 65 к.

З м і с т: Природа країни. Маоріси. Англійці на Новій Зеландії. Економічне життя й культура. Географічно-економічний огляд. Соціально-політична боротьба.

Н о в и ц ь к и й, М.—Японія. 103 стор., ц. 45 к.

З м і с т: Географічні дані про Японію. Природа і багатства країни. Населення. Минуле Японії. Культура.

С а в е л ь є в, Л.—Молодь у Східніх колоніях. 175 стор., ц. 75 к.

З м і с т: Корея. Індія. Індонезія. Країна негрів. Арабський пояс. Китай. Персія. Афганістан. Монголія. Висновки.

С у х о в, А.—Далекосхідний велетень. Доповідь про стародавній та новий Китай. 117 стор., ц. 80 к.

З м і с т: Китай не держава, а частина світу. Головні риси географії Китаю. Копальні багатства Китаю. Від Хариму до Хоанха.

Ц у к е р м а н, Л.—Сполучені штати північної Америки. 106 стор., ц. 45 к.

З м і с т: Географічний розподіл американської промисловості. Негрські питання. Концентрація фармерського господарства й оренда.

Ш а м а р і в с ь с к и й, Я.—Афганістан. Політично-економічний нарис. 101 стор., ц. 40 к.

З м і с т: Фізико-географічний нарис та економіка сучасного Афганістану. Племена, що залюднюють Афганістан. Звичаї й побут.

Ю щ е н к о, Г.—Греція. 116 стор., ц. 90 к.

Ю щ е н к о, Г.—Рим. 130 стор., ц. 90 к.

Ціна 70 коп. (Р)

